

DR. JOSEF HRONEK

M E T O D I K A

VYUČOVÁNÍ NÁBOŽENSTVÍ

PRO UČITELE

KE ZKOUŠKÁM ZPŮSOBILOSTI

A PRO ŠKOLSKOU PRAKSI

•

1 9 4 1

NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S.

ORDINARIATUS AEPP. PRAGAE.

N. E. 1004.

Die 22. Januarii 1941.

NIHIL OBSTAT.

Msgre Dr. Jos. Beran, censor.

IMPRIMATUR.

*Prael. Dr. Theoph. Opatrný,
Vicarius generalis.*

„Co jest většího než vésti duše, než utvářeti mravy jinochů? Zajisté nad každého malíře, zajisté nad každého sochaře a nade všechny lidi jim podobné za znamenitějšího pokládám toho, kdo dovede utvářeti ducha mládeže.“

Sv. Jan Zlatoustý.

„Hlásej slovo, naléhej včas i nevčas, usvědčuj, přimlouvej, kárej, a to se vši trpělivostí a moudrostí učitelskou.“

Sv. Pavel (II. Tim. 4, 2.)

O B S A H

Předmluva	7
Úvod: Pojem a rozdělení metodiky	11
<i>Část první: Metodika vyučování náboženství.</i>	
I. Podstata a cíl katechese	12
Potřeba a důležitost náboženského vedení dětí a mládeže. — Cíl vyučování náboženského. — Činitelé, na nichž závisí zdar vyučování náboženského.	
II. Žáci národní školy	14
III. Učitel náboženství	15
Předpoklady po stránce náboženské, intelektuální a církevně právní	
IV. Katechetické učivo	20
Učební látka náboženská: biblické dějiny, katechismus, liturgika a církevní dějiny.	
V. Náboženské učebnice	20
VI. Učební osnovy	23
Pojem, rozdělení, význam učebních osnov. — Didaktické zřetele, jimiž se řídí podrobné osnování.	
VII. Cíl jednotlivých stupňů katechese	25
Nižší stupeň. — Střední stupeň. — Vyšší stupeň. — Závěrečný ročník.	
VIII. Učební metody	26
Pojem metody. — Vlastní metody učební: analytická a syntetická a jejich význam; induktivní a deduktivní a jejich užití.	
IX. Vyučovací formy	29
Základní formy: vyprávěcí a otázková a jejich užití. — Řeč učitelova. — Zkoušení ústní: orientační a klasifikační. — Náboženská zkouška při kanonické visitaci. — Didaktické testy. — Dialog prostý, řízený. — Otázka, druhy otázek, vlastnosti didaktické otázky. — Odpověď: didakticky správná odpověď; která se zachová k odpovědi. — Formy složené: ukazovací a ukládací. — Náboženský obraz. — Užití křídly. — Dramatisace. — Projekce.	
X. Didaktické zásady	39
XI. Technika vyučovací	41
XII. Formální stupně	42

Část druhá: O jednotlivých odvětvích katechetického vyučování.

<i>I. Vyučování náboženství na nižším stupni</i>	43
Předpoklady psychologicko-biologické. — Učební látka na nižším stupni. — Učební metoda a forma.	
<i>II. Biblické dějiny</i>	45
Pedagogická hodnota biblických dějin. — Vyučovací postup. — Dramatisace.	
<i>III. Katechismus</i>	46
Význam katechismu. — Vyučovací postup.	
<i>IV. Příprava k svátostem</i>	48
Svátost pokání. — I. sv. zpověď. — Pozdější zpovídání. — Svaté přijímání. — I. sv. přijímání. — Častější sv. přijímání. — Břimování.	
<i>V. Modlitba</i>	51
Význam modlitby. — Druhy modliteb. — Církevní píseň.	
<i>VI. Liturgie</i>	53
Význam liturgického principu v náboženském vedení mládeže. — Mše svatá. — Církevní rok.	
<i>VII. Církevní dějiny</i>	55
Důležitost a význam církevních dějin. — Vyučovací postup. — Ukázková četba. — Vlastivědné vycházky.	
<i>VIII. Katechese v jednoročních učebních kursech při měšťanských školách</i>	56
Učební látka. — Úkol učební. — Metoda.	
<i>IX. Průpravné vzdělání a zkoušky způsobilosti katechetské pro laické učitele náboženství na obecných a měšťanských školách</i> . . .	57
Zkušební řád způsobilosti pro laické katechety. — Statut kursu pro laické učitele náboženství. — Zkoušky literárních učitelů pro subsidiární vyučování náboženství.	
<i>X. Doslov</i>	66
Desatero pro učitele náboženství.	
<i>Bibliografie</i>	67

PŘEDMLUVA.

Byl jsem požádán, abych napsal stručnou metodiku vyučování náboženství na obecných a měštanských školách pro potřebu studentů a učitelů, připravujících se ke zkoušce způsobilosti katechetské pro školy národní.

Mým úmyslem bylo podat „mnoho, nikoli množství“, a prospět řádnému katechisování, jemuž nic tak neškodí jako lhostejná netečnost s jedné strany a ztrnulé metodikaření s druhé. Snažil jsem se zahrnouti do své knížky v nejstručnějším znění všecko nejlepší, co v tomto oboru lze shledati. Ale knížka není jen snůškou cizích mínění, jsou v ní mé vlastní zkušenosti a nemám jiného přání, než aby přinesla hojného užitku všem, kdož se připravují na sebe vzítí krásný úkol Rozsevače božského. (Mat. 13, 37.)

Katechetické vyučování je základem celého života křesťanského. Proto veškerá dovednost, studium a práce těch, jimž je svěřena péče o duše, nechť směřuje k tomu, aby toto vyučování se dalo co nejdokonaleji. (Dekret kongregace Koncilu ze dne 12. ledna 1935.)

Josef Hronek.

Ú V O D.

POJEM A ROZDĚLENÍ METODIKY.

Ve školské praxi se ustálilo časem mnoho vyučovacích pravidel a zásad, které se shrnují společným názvem učební metody (z řec. *methodos* = cesta k cíli).

Soustavný výklad o metodách školské práce se nazývá metodika (na rozdíl od metodologie, t. j. teorie vědeckých metod).

Metodiku dělíme na:

metodiku obecnou, která podává poučení o metodách společných všem učebním předmětům (a pak je částí obecné didaktiky) a

metodiku zvláštní, která jedná o vyučovacím postupu a o vzdělávacím cíli určitého předmětu nebo určitého stupně (nižšího, středního, vyššího) a o prostředcích, jimiž lze ho dosíci.

Metodika vyučování náboženského učí, jak třeba vykládati náboženské pravdy, aby je žáci dobře pochopili, v paměti pevně udrželi, co nejplněji prožívali a uplatňovali v životě.

Teoretická i praktická znalost metodiky jest každému učiteli nezbytná. Nikdy se však nesmí stát metodika uztrnulým schematem, který by učitele vázal a zbavoval svobody. To by vedlo k ne-životnosti učení.

Snad v žádném jiném oboru lidských činností není teorie v tak úzkém vztahu s praxí jako v náboženství. K náboženství jako životu, třeba vésti životem. Chceme-li proniknouti až k podstatě života není možno se spokojiti se suchým, knižním, bezkrevným schematem, nýbrž nutno sledovati skutečnou pulsaci vnitřního i zevnějšího života dítěte, býti opravdu praktickým psychologem i pedagogem, řídícím se osvědčenými metodickými pokyny.

Č Á S T P R V N Í

Metodika vyučování náboženství

I. PODSTAT A CÍL KATECHESE.

Vyučování náboženství se udílí ve jménu a z rozkazu církve a tím ve jménu a z rozkazu Ježíše Krista.

„Jděte a učte všechny národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého, učíce je zachovávat všecko, co jsem vám přikázal.“ (Mat. 28, 19.) Těmito slovy svěřil božský Učitel svůj úřad učitelský apoštolům a jejich nástupcům, biskupům a kněžím. Ve větších místech, a namnoze i na venkově, kde nestačí duchovenstvo opatřovati vyučování náboženské, pověřují se tímto vyučováním pomocně i učitelé světští.

Katechese, totéž co vyučování náboženství, má vésti děti a mládež k tomu, aby poznali Boha a svůj cíl, čili slovy sv. Apoštola, aby „rostli v milosti a poznání Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista.“ (2. Petr. 3, 18.)

Podstata katechese jest v tom, aby se žáci naučili náboženství milovat a s radostnou horlivostí užívat cest a prostředků posvěcení, zejména modlitby, mše svaté, svátosti a sebezáporu.

Cílem katechese jest víra a život z víry. „Spravedlivý je z víry živ.“ (Řím. 1, 17.)

Na otázku, kdy se má začít s vyučováním náboženství, odpovídá Herbart: „Nebude snad pedagoga, jenž by pochyboval o jeho nutnosti již v prvních letech . . . , v útlém věku, jakmile počíná duševní život.“ Sám Spasitel volá: „Nechte maličkých přijít ke mně a nebraňte jim.“ (Mat. 19, 14.) Psychologické výzkumy poslední doby potvrzují, jak trvalý vliv má plasticky přizpůsobivý věk dětský na celý život člověka ve směru dobrém nebo zlém. Kolik dospělých bylo zachráněno v rozhodné chvíli mravní krise tím, že v jejich paměti se vynořil hlubší náboženský zážitek z mládí.

Mládí jest nejvhodnější dobou k vyučování náboženství, neboť

1. mládež netíží žádné starosti hmotné,
2. rozum není zkažen rozmanitými bludy a pochybnostmi,
3. duše dítěte je Bohu víc otevřena, než duše dospělých, přes myšlenkovou zralost jejich věku.

Proto jest třeba klásti základy víry a nábožensko-mravního života již v dětské době, kdy začíná se rozum jeho probouzeti. „Dítě nemá jen své roztomilé tělíčko, jež umýváme, šatíme a živíme: už v nejranějším věku „ne samým chlebem živ je člověk.“ Věci hmotné jsou teprve až na druhém místě. (Montessoriová.)

„Idea o Bohu vstěpuje se již záhy do duše dítěte, a to tehdy, jakmile počne mysl jeho uvažovati o svém vědění a myšlení, o bázni a důvěře. . . Všude panující láska a péče pomáhá mu tvořiti pojem o nejvyšší bytosti. S počátku obmezuje se na obzor dětský, pozvolná se však šíří a povznáší.“ (Herbart.)

Literatura:

Encyklika *Pia XI.* O křesťanské výchově mládeže („*Divini illius Magistri*“ z r. 1929. — (Sv. Otec Pius XI. věnoval obzvláštní péči katechesi. R. 1923 zřídil při kongregaci koncilu zvláštní katechetický úřad, který má řídit veškerou katechetickou práci a ji podporovati. Této instituci podávají biskupové každého třetího roku zprávu o stavu náboženského vyučování. Nový dekret o katechesi vydala z rozkazu jeho kongregace koncilu r. 1935.) Viz překlad její: *Hronek*, Národní škola a katecheta, Praha 1931.

Göttler, Unser Erziehungsziel. Donauwörth 1909.

Eggersdorfer, Das Ziel der Erziehung. Münster 1925.

Montessoriová, I bambini viventi nella Chiesa. Napoli 1922.

Táž, La vita in Cristo. Roma 1931.

ČINITELE, NA NICHŽ ZÁVISÍ ZDAR VYUČOVÁNÍ NÁBOŽENSKÉHO.

Zdar vyučování náboženského závisí na činitelích nadpřirozených a přirozených.

Prvotný a hlavní činitel je *Bůh*. „Není něčím ani ten, kdo sází, ani ten, kdo zalévá, nýbrž Bůh, jenž dává růst.“ (1. Kor. 3, 7.) Především jest třeba tudíž milosti a požehnání Božího, aby se da-

řilo dílu lidskému, neboť „nestaví-li Hospodin domu, marně se lo-
potí, kdož jej stavějí.“ (Ž. 126, 1.)

Činitele přirození jsou *vnější a vnitřní*.

Činitele vnější možno shrnout pod souborný název *prostředí*.
Tu pak nejpřirozenějším činitelem výchovy jest *rodina*. V rodině
dítka vyrůstají, rodina se stará o jejich výživu a budoucnost, rodi-
čům Bůh i světský zákon ukládá povinnost výchovy. Rodinná vý-
chova souvisí vždy co nejtěsněji s rodinným životem náboženským,
takže, kde se toho nedostává, tam není řádné výchovy. Přes všechna
krásná slova o vlivu rodičů a rodinného prostředí vůbec poklesl
v posledních letech výchovný význam rodiny. Příčinou toho je roz-
klad rodinného života, jenž jest důsledkem zesvětštění manželství,
které bylo sníženo na úroveň obyčejné světské věci.

Vzhledem k tomu, že výchovné možnosti rodiny se zmenšují,
zvyšuje se výchovný úkol školy. Tak přicházíme k činitelům vnitř-
ním, a všímáme si v metodice vyučování náboženství toho:

- a) komu se vyučování udílí — *žáků*;
- b) kdo je udílí — *učitele*;
- c) *vlastního učiva a jeho metodické úpravy a prostředků*.

Literatura:

Bláha, Dnešní krise rodinného života. Brno 1933.

Heinen, Die Familie, 3. vyd. München-Gladbach 1923.

Vašek, Rodina dvacátého století. Olomouc 1924.

II. ŽÁCI NÁRODNÍ ŠKOLY.

Děti, které jsou povinny docházkou do školy národní, jsou
šestileté až čtrnáctileté. V těchto letech jsou ve stavu rychlého vý-
voje tělesného i duchovního.

Podle Claparèda ve vývoji dětství se rozeznává: rané dětství
do 6 let (u dívek 6—7 let); pozdní dětství od 7 do 12 let (u dívek
10—13 let), mládí od 12 do 15 let (u dívek 10—13 let) a dospívání
mezi 15—16 lety (u dívek 13—14 let).

Co do věku dělívali se žáci ve tři stupně. K nižšímu stupni se
počítají děti prvních dvou ročníků, k střednímu třetí, čtvrtý a pátý

rok, k vyšším ročníky poslední. Ve školské praxi náboženské se též tohoto rozdělení přidržujeme, pokládajíce třetí ročník za přechodní.

Veškeru práci školní proniká poznání, že jest výchovu a vyučování přizpůsobovati každému žáku. Záznamy o individualitě žákově jsou vydatnou pomůckou pro pedagogicko-didaktické působení učitelovo. Mladší žáci nesnadno se soustřeďují, nepojímají složitějších cílů, mají nepatrnou zásobu slov a představ, paměť převážně smyslovou nikoli slovní, nepřicházejí do školy s vnitřním prožitím pravd náboženských, někteří jsou docela zanedbáni a jediné na hodinu katechese odkázáni. Starší žáci, t. j. v posledních letech školní docházky, dospívají. Období pohlavního dospívání se projevuje změnami tělesnými a duševními. V této době jest třeba obzvláštní opatrnosti, trpělivosti, laskavosti, a pedagogického taktu k těmto žákům.

Ač ve výchově náboženské je nejdůležitějším momentem prvek nadpřirozený, přece musí míti učitel ve svých rukou i předpoklady přirozené, to jest míti praktický smysl pro pochopení dnešního dítěte i s prostředím, v němž žije, míti otevřené oči pro skutečnost, sledovati dnešní dítě v práci školní i mimoškolní, v rodině, při zábavě, vžití se do jeho dnešní mentality, jeho moderních starostí, tužeb, přání a zájmů, sledovati skutečnou pulsaci celého vnitřního i zevnějšího života dnešního žáka národní školy.

Literatura:

Bühler, Nástin duševního vývoje dítěte. Unie, Praha 1939.

Černocký, Psychologie dětství. Přerov 1936.

Bohne, Die religiöse Entwicklung der Jugend in der Reifezeit. Leipzig 1922.

Pflieger, Die pädagogische Situation. Innsbruck 1932.

Skořepa, Puberta. Praha 1932.

Stejskal, Dětská inteligence. Praha 1934.

Šustal-Uher, Pozorování žáků na škole národní. Unie, Praha 1934.

Kubálek, Výzkum dětí ve třídě elementární. Praha 1926.

III. UČITEL NÁBOŽENSTVÍ.

Zdar vyučování náboženství závisí ve velké míře na osobnosti učitelově a na jeho přípravě. Vhodnou osobnost učitelovu vytvá-

řejí určité předpoklady, a to: 1. po stránce náboženské; 2. intelektuální a 3. církevně právní.

1. Moc silné, svérázné bytosti učitelovy záleží právě v jeho *náboženské osobnosti*, v tom, že jest pevně věřící a upřímně zbožný. Podstata křesťanské výchovy záleží ve vedení mládeže ke Kristu, proto musí býti učitel sám ve své osobě bezpečným vůdcem ke Kristu. Kromě toho musí se vyznačovati láskou k církvi, býti upřímně církevně smýšlející. Oddanost k Bohu a církevní smýšlení musí prozařovat veškerým jeho děním vychovatelským a vyučovatelským. Kde není náboženské osobnosti, zůstává mechanismus, třeba skvělý, ale mrtvý.

Buď příkladem v slovu, v obcování, ve víře a v čistotě.

Autorita učitelova tkví v hodnotě jeho *mravní povahy*. Učitel náboženství učí mravnosti, chce, aby žáci se řídili jeho příkladem. Ústy nabádá a životem nikoli? Jak může při těžkém povolání svém očekávati od Boha pomoci a požehnání? Běda, přistihnou-li žáci učitele, že jinak mluví a jinak jedná! Vliv učitelův není jen didaktický, ale i mravní. Učitel, působí tím, kým jest.

Učitel má míti *lásku k dětem*, nikoli však jenom přirozenou, ale nadpřirozeně motivovanou k nesmrtelným duším svých svěřenců v duchu božského Přítele dítek. Láska k dětem, pedagogický eros, je základem vzájemného porozumění a nezbytným předpokladem každé účinné práce výchovné. Není to sice snadné, není však nemožné učiteli, jenž v sobě přemůže egoismus a zapálí srdce své bezvýhradnou láskou. „Láska je shovívavá, dobrotivá... neroztrpčuje se...“ (I. Kor. 13, 1—7.), proto podle těchto slov sv. Pavla jest učitel k chovanci trpělivý, mírný, vědom si při tom, že jedná s dětmi, ne s osobami dospělými. „Mějme nekonečnou trpělivost s jejich pomalými kroky, projevujme nadšení, zájem a spokojenost s jejich úspěchy.“ (Montessoriová.)

Láska nesmí však přecházeti v slabost a škodlivou shovívavost. S laskavostí spojena buď *otcovská přísnost*, sic by se děti záhy domnívaly, že se jim vše promine. Autorita učitelova musí však býti založena na důvěře, ne na strachu a bázni! Nikoli odstup učitele od žáků, ale co nejtěsnější sblížení, aby se žáci s důvěrou obra- celi na učitele o radu a pomoc.

V hodině náboženské musí býti řádná kázeň. Učitel, má-li ukázněvat, musí býti především sám *ukázněný*, nesmí se dávat ovládat rozmary, musí býti *klidný a vyrovnaný*.

Mládež očekává od svého učitele *přesnost, důslednost a spravedlnost*. Učitel, jemuž se škola stala místem skutečně ideální práce, je v konání povinností *svědomitý*, vyučovacích hodin nevynechává a pilně užívá času. Do školy přichází včas, aspoň $\frac{1}{4}$ hodiny před vyučováním, aby mohl konati povinný dozor nad žactvem, případně si připravil učebné pomůcky. Stane-li se, že z vážné příčiny (onemocnění, úřední zaneprázdnění) do školy nemůže přijíti, uvědomí o tom zavčas vhodným způsobem správce školy.*)

Učitel, který nemá lásky k svému povolání, koná svou práci bez zájmu a jen z chlebařství, ten více škodí než zjevný nepřítel náboženství, vyvrací vlastně, co podává.

2. „Nikdo nedá, čeho sám nemá!“ „Zdaliž může slepý slepého vésti? Nepadnou-li oba do jámy?“ (Luk. 6, 39.) Proto učitel náboženství musí si osvojiti bohaté náboženské *vědění*, je pak udržovati a a rozšiřovati. Ten, kdo má vědomosti stavu a povolání svému potřebné, je si vědom cíle, za kterým jde. Učitel náboženství musí státi ve svém vzdělání všeobecném, bohovědném a školsky odborném na výši doby. Čeho nezískal odborným školením, musí sebevzděláním dohoniti. Žáci záhy postihnou, zda vědomosti učitelovy jsou jeho trvalým vlastnictvím, či byly narychlo získány — pět minut před hodinou. Sv. Augustin prozrazuje na své učitele, že jako hošík brzy poznal jejich prázdnotu!

„Hlavním pramenem všech nedostatků v náboženském vzdělání mládeže jest: chudý obsah theologicko-asketický v osobě učitele náboženství. Veškeré dějiny katechese i katechetiky potvrzují tento úsudek.“ (Gatterer, Katechetik, 63.)

*) Povinný dozor nad žactvem před vyučováním nevztahuje se na učitele náboženství, ustanovené církví nebo náboženskou společností, pokud jsou členy duchovní správy. Ministerstvo školství a národní osvěty výnosem ze dne 11. září 1940, čís. 73.963/40-I/1, stanovilo, že učitelské konference při určování dozoru podle ustanovení odst. 3, § 115 školního a vyučovacího řádu, který byl vydán výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 30. července 1937, čís. 105.513-I., mají přihlížeti pouze k učitelům náboženství, ustanoveným školními úřady.

K nutným vědomostem učitelovým patří též *znalost* učebních metod, forem, principů a zásad, *jak vyučovat*. Učitel náboženství musí znáti duši lidskou vůbec a duši dětskou zvláště. Většina chyb při katechisování je zaviněna neznalostí psychologie dětství.

Býti dobrým učitelem není maličkostí. Nezbytná je *příprava na katechesi*. Rozeznáváme přípravu vzdálenou, habituální a bližší. Vzdálenou přípravou jest opravdová snaha učitelova o nábožensko-mravní výchovu mládeže a péče o další vlastní vzdělání. Bližší příprava se týká každé jednotlivé katechese. Učitel pečlivě projde, čemu hodlá učit, poznamená si na lístek schema katechese, hlavní body postupu, příklady, náčrty, diagramy a připraví si obrazy. Písemná příprava má také přednost a prospěch v tom, že se učitel v katechesi zdokonaluje, podle nabytých zkušeností a výsledků vyučování doplní tam, kde příprava jeho byla snad mezerovitá, nebo vynechá, co bylo zbytečné, znova upraví, co nebylo dosti přiměřené. Začátečníkům prospěje též četba hotových, zdařilých katechesí a porada se zkušeným katechetou. Připravený učitel jde do školy s jistotou, že učinil vše, čeho je třeba, aby mohl se zdarem plniti své poslání. Ve školním ruchu, v živé třídě neobstojí katecheta nepřipravený a snadno se stane obětí té mládeže, kterou má vésti.

Ne každý se hodí k povolání učitelskému, neboť umění vychovávati se nedá naučit bez *vrozené vlohy*. I v učitelství jsou talenty a netalenty; netalenty se mohou velmi dobře uplatniti v mnohé jiné práci než školské. Pedagogický talent se jeví nejdříve v jistotě a rozhodnosti jednání a ve schopnosti udržeti kázeň. Nedovede-li učitel větší počet žáků udržeti v kázni, tomu nic nepomůže ani sebevětší vědění. Nejistotu, bezradnost jeho postřehnou žáci hned v prvních hodinách a také ji využijí. Takový učitel stojí pak před dětmi nevěda si rady! Jak to potom v takové hodině vypadá, dovede si každý představit; mládež dovede býti ukrutnou! A tak kdo nemá přirozené vlohy udržeti kázeň a k mládeži se skloniti, ten ať se neohlíží na ony časné výhody, které přináší učitelské povolání a je nevolí, neboť by proň bylo mučednictvím, a velkých škod by napáchal i u těch nejmenších.

Učitel náboženství musí si osvojit *znalost zákonů a nařízení školních*, obzvláště těch, které se týkají vyučování náboženství, nábo-

ženských úkonů a cvičení, školní kázně a školního řádu, aby nejen dostal všem povinností na něho kladeným, ale také, když by toho bylo třeba, umět se zastati, sebe i věci v obor jeho působnosti padajících. Znalost školních zákonů usnadňuje učiteli konání povinností a posiluje jeho sebevědomí.

Učitel má býti jako „*služebník Páně přívětivý ke všem*“ (2. Tim. 2, 24.) Jest povinen zdvořilostí k správci školy, k členům učitelského sboru a k členům školních úřadů, aby svorným spolupůsobením zesiloval úctu a důvěru ke škole. Jest také v úzkém styku s místní duchovní správou, které velice záleží na pastoraaci mládeže. Vůči rodičům žactva-vystupuje učitel vždy taktně, nikdy příkře nebo snad hrubě, s největší šetrností jedná též s dětmi o rodičích. Ze styku s rodiči získává mnoho cenných zkušeností a podnětů pro svou práci.

3. První podmínkou k pravidelnému vyučování náboženství jest biskupské církevní poslání, t. zv. *kanonická misse*. Misse může býti učiteli biskupem odňata, aniž by k tomu bylo třeba nějakého předchozího jednání, rovněž není proti odnětí misse žádného oprávněného prostředku. Kanonická misse se neomezuje pouze na dovolení vyučovati náboženství ve škole jménem církve, nýbrž je pro učitele zároveň autorisací a potvrzením, že učí z rozkazu vlastního nositele moci učící v diecési, t. j. biskupa, spolu pak pro biskupa je zárukou, že vyučování náboženské je řádně vykonáváno od těch, kteří mají k tomu potřebné vědomosti a vlastnosti a zkouškou byli prohlášeni za způsobilé vyučovati. Není tedy kanonická misse pro učitele náboženství pouhou formální náležitostí nebo kusem papíru, nýbrž průkazem, že za ním stojí biskup s celou církví. Toho si má býti učitel náboženství vědom a vykonávati svěřený mu úřad katechetický s největší pečlivostí a svědomitostí.

Literatura:

Grisebach, Die Grenzen des Erziehers und seine Verantwortung. Halle 1924.

Jacob, Der Geist des Erziehers. Rottenburg a N. 1933.

Keilhacker, Der ideale Lehrer nach der Auffassung der Schüler. Freiburg 1932.

Skořepa, Ideologie učitelského povolání. Praha 1936.

Štampach, O vztahu učitele k žákovi ve výchově. Praha 1935.

Weiner, Der Weg zum Herzen des Schülers. München 1917.

IV. KATECHETICKÉ UČIVO.

Obsahem katechetického učiva jest církví hlášané „radostné poselství“.

Učební látku katechetickou podávají:

a) *biblické dějiny*; b) *katechismus*; c) *liturgika* a d) *církevní dějiny*.

a) Nejprve se dětem podávají *biblické dějiny*, zejména život a působení Ježíše Krista jako Spasitele a Vykupitele lidstva. Biblické dějiny jsou základem a středem vyučování náboženského.

b) Když žáci se náležitě seznámili s biblickými dějinami, jsou také již připraveni, aby dobře porozuměli přesnému vyjádření náboženské pravdy, t. j. *katechismu*. Co znají již obsahově a věcně, podává se jim v katechismu přesnými poučkami. Za dnešních zmatků náboženských je velmi důležité, aby žáci měli jasné pojmy náboženské a dobře ovládali základní učivo.

c) Podstatnou částí učiva katechismového jest *učení liturgické*, nepodává se tudíž jako zvláštní odvětví katechese. V popředí vyučování jsou *mše svatá* a *církevní rok*.

d) *Církevní dějiny* líčí, jak rozšířeno bylo království Boží na zemi. Žáci porozumějí podobenstvím Kristovým, přesvědčují se, jak naplňuje Pán mnohá zaslíbení, církevní dějiny jsou jim důkazem, že Bůh je zakladatelem církve a církev světovým dílem Božím.

Podle zásady *koncentrace* spojují se biblické dějiny s katechismem, vhodným připojováním postupuje pozvolna vyučování liturgické, neboť liturgie posvěcuje veškerý život člověka, od kolébky až do hrobu. Při vyučování o církvi připojí se též částečně církevní dějepis. Na vyšším stupni promluví se již více o rozšiřování církve vůbec a v našich zemích zvláště. „Jen vědomosti seřaděné a o vzájemné stykové body opřené mají naději, že se vskutku pevně osvojí a utkví.“ (Kádner.)

V. NÁBOŽENSKÉ UČEBNICE.

Učebnice podává učiteli osnovou předepsaný celkový rozsah učiva, žákovi pak usnadňuje naučit se doma probrané učební látky ve škole.

Náboženská prvouka. Na nižším stupni nejlépe vyhovuje učebnice, která je založena na biblickém vypravování, z něhož názorně

plynou naučení víry a mravů, podaná přiměřeně duševní úrovni dětí. Nehodí se tudíž ani malé biblické dějiny, ani malý katechismus, ježto jsou jen částečně upraveným výtahem učebnic větších. U nás se dobře osvědčují zavedené již prvouky náboženské od Hronka „Cesta k Bohu“ a od Kubíčka „Prvouka katolická.“

Pro počáteční ročník obecné školy navrhuje Tomášek zavést obrázkové „První učení o Pánu Bohu“ ve formě zcela elementární. Byla by v ní barevná vyobrazení podle učební osnovy prvního postupného ročníku. Pod každým obrazem hůlkovým písmem bližší označení toho, co obraz představuje. Také by tam byly s patřičnou ilustrací modlitby pro tyto děti. Ukázkou takové knížky jest Hronkova „Obrázková prvouka náboženská.“

Biblické dějiny. Pod tímto jménem nerozumíme Písmo svaté, nýbrž krátký přehled dějin zjevení Božího od stvoření světa až do založení církve, podaný dětem snadno pochopitelným způsobem. Jako školní učebnice byly zavedeny biblické dějiny teprve v nové době, kdy reformátoři katechese arcibiskup Gruber, prof. Hirscher a Overberg zdůrazňovali význam historické stránky katechese pro podání dějin spásy.

Biblickým dějinám se u nás učí podle učebnic, které sepsali: Schuster-Srdínko, Panholzer-Podlaha, Špale a V. Kubíček.

Katechismus. Co je katechismus? Katechismus jest oficiální kniha církve katolické, v níž jest přesně podáno svaté učení víry a mravů ve formě otázek a odpovědí.*)

Idea katechismu je velmi starého data, neboť se opírá o prvotní

*) Slovo *katechismus* odvozeno z řeckého slovesa *katechein* = s vyvýšeného místa mluvit; potom znamená udíletí ústně vyučování (*Grimm*, Lexicon graecolatinum: katechéo; *Hagen*, Lexicon biblicum: catechizare). Slovo katechismus pochází od sv. Augustina (*Liber de fide et operibus*). Výraz katechein se vyskytuje již v Novém zákoně o vyučování křesťanů, jímž se však rozumělo veškeré vyučování náboženské, a to: u sv. Luk. 1, 3—4; ve Skutcích apoštol. 18, 25; 21, 21; v listu sv. apoštola Pavla k Římanům 2, 18; a ke Galatům 6, 6: is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat = kdo jest vyučován ve slově (Božím), sdílejí se (svým) učitelem. V době osvícenské bylo raženo pro metodiku a didaktiku náboženského vyučování slovo katechetika, jež zároveň se stala závazným zkušebním předmětem pro bohoslovce.

praksi církevní, která sahá až do dob apoštolských.*) První učebnice, které měly již název katechismus, objevily se však dosti pozdě, teprve v době reformace, ale uspořádání jejich jest stejné jako u středověkých náboženských příruček. Luther první užil slova katechismus pro pojmenování své náboženské učebnice (r. 1526), tím však není řečeno, že katechismus jest jeho dílem nebo dílem reformace. Tak na př. u nás se objevuje r. 1380 katechetická instrukce o člancích víry a mravů v otázkách a odpovědích, připojená k rukověti „O třech podstatných bodech křesťanského náboženství“ (I. Věřím v Boha, II. Desatero, III. Sedm smrtelných hříchů), rozpravy Husovy, Lukášovy Otázky dětinské, bratrský Slabikář Czesky (z r. 1547), katechismy Píška-Scribonia. Všechny katechismy předčilo dílo sv. Petra Canisia, jenž napsal tři latinské katechismy (1555, 1556, 1559). Z obecného sněmu církevního v Tridentě dostalo se kněžstvu zásluhou sv. Karla Bor. vynikající autoritativní knihy, t. zv. Římský katechismus (1566). V Itálii rozšířen byl katechismus kardinála Rob. Bellarmina. Osmnácté století, doba racionalismu, jest dobou úpadku katechismu. Ve století XIX. opět vítězí katechismus Canisiův ve zpracování Deharbové, Lindenové a nyní ve zpracování Mönnichsové, který jest zároveň téměř jednotným katechismem německým. U nás napsal kanovník Bernard t. zv. katechismus pražský (1874) na podkladě katechismu Canisiově a se zřetelem k římskému katechismu. Dílem velmi dobrým byl Brynychův „Oltář“ (1896). Obě tyto knihy byly zatlačeny katechismem, na němž se usnesl episkopát v býv. Rakousku (1894). Úplný odklon od tohoto katechismu u nás se značí v Kubíčkově katechismu katol. náboženství (1929), který se záhy ujal a rozšířil. Jedinečným programatickým podáním učení křesťanského a rámcovým katechismem pro jednotné náboženské vzdělání jest Catechismus catholicus (1930), jehož autorem jest učený kardinál Petr Gasparri.

Církevní dějiny. Učebnice církevních dějin vedou žáky k porozumění vlastního života církevního, probouzejí v mládeži zájem na radostech a bolestech církve, upevňují v ní lásku a oddanost k církvi, nabádají k apoštolátu charitativnímu a ukazují velké dílo

*) *Hronek*, Z dějin katechismu. Nástin vývoje katechismu od počátečních jeho prvků až do doby přítomné. Praha 1939.

misíí. Při tom zvláštní zřetel věnují domácím dějinám církve v zaokrouhlených obrazech, osnovaných kolem vynikajících osobností.

Učebnice církevních dějin pro školy měšťanské napsali: Volf, Dvořák, Hronek, Bureš, Pelan.

Učebnice náboženské, jichž se ve škole užívá, musí míti jak církevní, tak ministerské schválení, obsahem i formou býti přiměřené vyučovacímu stupni, vkusné a jazykově bezvadné. Schválení učebnice ministerstvem školství a národní osvěty se vyhlašuje ve Věstníku ministerstva a schvalovací výnos musí býti přesně a zřetelně vyznačen na titulním listě každé učebnice. Příručky a pomůcky, určené jen pro potřebu učitelstva, nepotřebují úřední aprobace.

Chudým žákům se půjčují učebnice z knihovny chudých, vydržované místními školními radami a za účinné podpory rodičovských sdružení.

K nezbytným knihám žákovským patří *kancionálek* a *modlitební knížka*. Významným činitelem při katechesi je *poznámkový sešitek*, do něhož si žáci zapisují důležité poučky náboženské, náčrty, diagramy, modlitby a pod. Sešit se takto stává žákům jakousi příručkou náboženských vědomostí, která jest jim tím milejší, že jest to jejich vlastní dílo.

VI. UČEBNÍ OSNOVY.

Učební osnovy jsou normy, podle nichž se řídí cíl učební, látka a vyučovací postup katechese. Vedle směrnic didaktických mají obsahovati též směrnice výchovné pro duchovní vedení mládeže, neboť vyučování jest složkou výchovy.

Vydati učební plán neboli učební osnovu náboženství jest oprávněn jedině diecéšní biskup jakožto hlava a první katecheta své diecése. Již papež Kliment XIII. (1761) připomíná, že nemá býti jednotlivci ponecháno na vůli, čemu a jak chce učit, nýbrž jedno pravidlo má řídit všecky, aby jako jest jedna víra, kterou všichni vyznávají, tak aby také byla patrna jednotu všech ve způsobu vyučování.

Jednotná osnova vyučování náboženského je tím více nutná, čím je práce učitele náboženství odpovědnější a čím kratší čas jí je vyměřen.

Jednoty ve vyučování náboženském je třeba zejména u dětí, neboť přestupující z jedné školy do druhé, mohou snadno pokračovati, kde přestaly v předešlé škole, a to bez jakéhokoliv přerušení nebo mezer ve svých vědomostech. Jinak by se stalo, že by slyšely některou látku několikrát, jiné by neuslyšely ani jednou.

Učebné osnovy dělíme na:

osnovy povšechné (rámcové), jimiž se stanoví učební úkol, obsah a rozsah učiva pro všechny školy jen v hlavních rysech;

osnovy podrobné, které obsahují podrobný rozvrh učební látky obsahově a časově pro jednotlivé roční doby, měsíce, týdny a hodiny.

Podrobné osnování učiva je zvláště nutné na ménětřídních školách, v nichž žák chodí do jedné třídy dva i více roků. Aby neposlouchal stále touž látku, rozdělí se učivo na potřebný počet obsahem různých turnů (běhů), které se pravidelně po roce střídají. Když se za dvě nebo více let turny vystřídají, musí býti splněny úkoly podle osnov příslušných školních roků jako na škole vícetřídní.

Každý učitel vypracuje si podrobné osnovy se zřetelem na vnitřní a vnější poměry své školy. Při této práci nechť se řídí těmito didaktickými příkazy.

a) Osnovati školskou praxi se zřetelem k vnitřní zákonité úměrnosti učiva, raději učiva méně, to však důkladně a co nejvíce prakticky pro život probrati.

Osobní rozvrh učiva pro náboženství není jen rozvrhem učebním, nýbrž i nábožensko-výchovným, proto jest dobře zaznamenati do rozsahu učiva také modlitby k nacvičení, poukazy k církevnímu roku, příležitostné poznámky a výchovné směrnice.

b) Se zřetelem k duševní úrovni a k možnostem žákovské práce; vycházeti při tom z prostředí žactva a psychologicky využiti jejich domoviny.

c) Každoročně jest třeba podati žákům zaokrouhlený celek a nepředkládati pouze nahodilé úryvky.

Podle pečlivosti provedeného osobního rozvrhu učebního

plánu soudí se na zdatnost a svědomitost učitelovu, nemá však býti pokládán za nezměnitelný a naprosto závazný předpis, ale za živý útvar, který lze stále zdokonalovati a upravovati podle skutečnosti, jaká je v tom kterém roce.

VII. CÍL JEDNOTLIVÝCH STUPŇŮ KATECHESE.

Správná *zásada etické koncentrace*, aby totiž katechese byla cílem poučení a výchovným prostředkem, nedovoluje odlučovati od sebe vyučování a výchovu, protože se vzájemně doplňují a podporují. Jestliže vyučováním se zjednalo jasné a hluboké poznání a přesvědčení náboženské, pak výchova buduje snadno na takto daných pevných základech. A naopak zase mravní výchova vnáší do vyučování tvořivý činitel a zabraňuje tak jeho zmechanisování.

Základ, který má býti výchově podroben, jest *duše dětská*, z níž má býti vychována duše pro osobní život nábožensko-mravní vyhraněná, duše věřícího křesťana a katolíka činem, jenž náboženské pravdy nejen zná a v ně věří, ale — na tom záleží nejvíce — podle nich žije.

V duchovním životě svých svěřenců klade učitel základ na *nižším stupni*, kde navyká děti modlitbě, a tou vede ke Kristu, k prvnímu svatému přijímání, které jest uvedením dětského života do niterného vztahu k Eucharistickému Spasiteli. Při tom užívá učitel mluvy, která je dětem běžná. Žáci memorují nejdůležitější partie biblických dějin. Duchovní píseň má častěji působiti na cit dětí a nábožensky je naladovat.

Na *středním stupni* práce učitele náboženství má za úkol konkrétní uvedení do života křesťanského, do myšlenkového, citového a volního života Kristova. Začíná se s výkladem katechismu tak, jak je přiměřeno duševní úrovni žáků, a to co nejvíce prožíváním pravd náboženských. Mají-li se děti zúčastňovati mešní oběti s porozuměním, jest třeba, aby již na tomto stupni o mši svaté byly řádně poučeny.

Na *vyšším stupni* učí se žáci znáti podstatu duchovního života — milost z prvotních pramenů, které církev otvírá ve svátostech a

v modlitbě. V církevních dějinách spatřují veliké ideály, které tam září v životech a ctnostech vyvolenců Božích, v díle katolické charity a v hrdinství misionářů. Po přehledu církevních dějin obecných poznávají žáci více církevní dějiny širší a užší domoviny.

V *závěrečném ročníku* (jednoročním učebním kursu při školách měšťanských) cílem katechese jest upevnění víry a života z víry. Žáci odcházející do života mají míti katolické sebevědomí, které má dále v dospělém věku růsti a mohutněti.

VIII. UČEBNÍ METODY.

Povinností učitele náboženství jest, aby ovládal dokonale učební látku, ale neméně důležité jest, aby znal cesty a prostředky, jak učit, t. j. musí si osvojiti učební metodu, ale nesmí jí užívat schematicky, mechanicky.

Lindner definoval didaktickou metodu jako „pravidelné po-
cínání při vyučování“. Touto pravidelností se v praxi vedle metod ustálila osvědčená pravidla, t. zv. vyučovací zásady. Do oboru metod školské práce řadíme ještě formy vyučovací.

Vlastní metody učební.

Metoda vyučovací neboli didaktická jest vyučovací způsob (který vyvívá z věcné, obsahové stránky učební látky anebo z duševního pochodu učebního v mysli žákově), jímž chceme dosáhnouti cíle, daného učební osnovou.

Didaktická metoda není totožná s vědeckou metodou.

Vědecká metoda buď shledává nové vědění nebo je dokazuje a pořádá, metodě didaktické však není vědění cílem, nýbrž toliko prostředkem. Kdyby učitel toho nedbal, kdyby se domníval, že metody didaktické jsou totožné s metodami vědeckými, jak se i u nás namnoze soudí, přetěžoval by žáky a nedosahoval by žádoucího úspěchu své práce. Ovšem musíme míti na paměti, že tím míníme jen užití didaktického postupu vzhledem k žáku. Didaktická metoda sama musí býti vědecká, t. j. objektivně, experimentálně nebo zkušeností odůvodněná. (Kriebel.) Učitel musí býti obezná-

men s více metodami, aby je mohl podle potřeby obměňovat a srovnávat i kontrolovat výsledky, dosažené několikaletým způsobem.

Přihlížíme-li k učivu, rozeznáváme:
metodu *analytickou* (rozbornou) a
metodu *syntetickou* (soubornou).

Metoda analytická.

Metoda analytická jest postup od celku k částem, od biblického příběhu k náboženské pravdě a k výměru. Analýsa (rozbor) musí býti přesná a úplná ve všech jednotlivostech.

Rozložíme obsah pojmu, který chceme objasniti nebo definovati, vedeme žáky, aby jednotlivé znaky pojmu pozorovali, nahodilé a méně podstatné vypustili a hlavní podstatné spojili v jeden celek.

Rozbor jest dvojí:

- a) *věcný* či *reální*, rozebíráme-li celek skutečný (konkretní);
- b) *myšlenkový* či *logický*, rozebíráme-li celek neskutečný (obsah pojmu).

Příklad rozboru věcného: mše svatá, hlavní části mše svaté, obětování, proměňování a přijímání, nebo kalich, rozebereme-li jeho části, číše, uzel, noha.

Příklad rozboru myšlenkového:

Hřích. Na biblickém příběhu o hříchu v ráji analyzujeme pojem hříchu osobního. Adam a Eva jedli ze zapověděného stromu, ač věděli, že to činiti nemají i ačkoliv je nikdo k tomu nenutil. Když všecko ostatní vypustíme a spojíme v celek tři hlavní prvky: 1. přestoupili zákon Boží; 2. vědomě; 3. dobrovolně — objasnili jsme pojem osobního hříchu. Hřích osobní je vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího.

Význam metody analytické. Metoda analytická jest velmi důležitá, učí žáka samočinně a samostatně pozorovati, srovnávati a tvořiti. Působí na cit a vůli žáků, kteří nabývají vlastního přesvědčení o pravdivosti pravidel a pouček jim podávaných, a tou cestou nabytých vědomostí nezapomínají tak snadno, jako když se jim předkládají hotové a potom teprve jednotlivými příklady doložené.

Metoda syntetická.

Opakem metody analytické je metoda syntetická; předkládá nejprve jednotlivé části nebo znaky celku a potom ukazuje, jak tyto části splývají v celek.

Také soubor může být dvojí:

- a) věcný a
- b). myšlenkový.

Příklad. a) Stvoření světa. Učitel vykládá o stvoření světa v šesti dnech, z jednotlivých částí (světlo, obloha, nebe, země, rostlinstvo, stromy, slunce, měsíc, hvězdy, živočichové, člověk) složí celek, jenž se jmenuje svět. Svět jest nebe a země a všechno, co jest na nebi a na zemi.

b) Co jsou andělé? Na základě žákům známého pojmu bytost, přidává učitel další znaky (živá, nesmrtelná, má rozum a vůli, ale těla nemá), aby měli jasnou představu myšlenkového celku: andělé jsou pouzí duchové, kteří mají rozum a vůli, ale těla nemají.

Význam metody syntetické záleží v tom, že žák se učí užívatí získaných vědomostí a systematickosti.

Metoda analytická je snazší, protože je přirozenější, za to syntetická je kratší a přehlednější. Willmann stanovil zásadu: Analyse, pokud nutno, syntese, pokud možno. Náležitě spojování dvou metod usnadňuje zdar katechese, takže někdy můžeme mluvit o postupu analyticko-syntetickém nebo synteticko-analytickém.

Psychologická metoda nebo také jinak mnichovská zvaná, dává přednost analýze. Vyučovacího cíle dosahuje po těchto pěti stupních: 1. analýs; 2. syntés; 3. asociací; 4. systémem; 5. užitím.

Metoda induktivní a deduktivní.

Přihlížíme-li k vnitřní souvislosti učebné látky, rozeznáváme:

- 1. metodu *induktivní* a
- 2. metodu *deduktivní*.

Indukce (z lat. *inductio* = návod) je postup od pojmu nižšího (méně druhů, více znaků) k pojmu vyššímu (více druhů, méně znaků), od příkladu k pravidlu od jednotlivého případu k obecnému zákonu; dedukce (z lat. *deductio* = odvedení) jest postup opačný od obecného k jednotlivému.

Příklad. 1. Co jest dobrý skutek? Uvedeme několik dobrých skutků a z každého dovodíme, že s vůlí Boží se srovnává a teprve nato podáváme definici: Dobré je to, co se srovnává s vůlí Boží.

2. Co je zázrak? Zázrak je mimořádný skutek, který nemůže býti vykonán žádnou silou přirozenou, nýbrž toliko všemohoucností Boží. Dovodíme, že jednotlivé divy, které konali proroci, Pán Ježíš a apoštolové byly skutečné zázraky.

Metoda induktivní tím, že shledává jednotlivosti a spojuje společným obecným zákonem, je blízká metodě syntetické. Metoda deduktivní, vycházející od obecného k zvláštním případům jednotlivým, souvisí s metodou analytickou.

Na nižším a středním stupni vyvozujeme nové učivo analyticko-induktivně; prohlubování, procvičování a utvrzení učiva se děje synteticko-deduktivně.

IX. VYUČOVACÍ FORMY.

Vyučovací forma jest každý takový postup didaktický, při kterém se uplatňuje některá stránka součinnosti učitele a žáka.

Rozeznáváme formy základní a složené.

Základní formy jsou:

- a) *vyprávěcí* (akroamatická, naslouchací, z řec. akroamai = poslouchám) a
- b) *otázková* (erotematická).

ZÁKLADNÍ FORMY.

Forma vyprávěcí.

Při formě vyprávěcí vykládá sám učitel, žák jenom poslouchá. Užíváme jí:

- 1. při vypravování biblickém, církevně dějinném a všude tam, kde nelze učivo odvoditi ze zkušeností dětí;
- 2. chceme-li povzbuzujícími slovy působiti na obrazivost a cit žactva.

Touto formou seznamují se žáci s učivem v době nejkratší, jí užíval sám Spasitel, když vyučoval zástupy. Ačkoliv při této formě žáci jen naslouchají, nejsou přece pasivní, výkladem učitelovým obohacují se novými představami, které srovnávají a řadí k známým již pravdám, a vzniká v nich úmysl je uplatnit. Součinnost tuto vzbuzuje učitel řádným výkladem a názornou mluvou.

Řeč učitelova.

Při vyučování jest třeba, aby učitel tak mluvil, aby žáci dobře mu rozuměli a svaté učení, které jim podává, pochopili.

Po stránce *didaktické* se zdůrazňuje, aby řeč učitelova byla:

1. *správná formou*, t. j. aby byla mluvnicky správná, srozumitelná jednoduchá (neobsahuje abstraktních výrazů a složitých vět);
2. *správná obsahem*: t. j. názorná a pravdivá (nemá věcných omylů a chyb v myšlení).

Vyhýbáme se proto zbytečným slovům a dlouhým výkladům, mluvíme k dětem jadrně, pravdivě a spořivě, to jest tak, aby si nemnoha slovy povědělo co nejvíce. Varujme se školského pathosu (upřílišeně vystupňované povýšenosti nebo nadšení) a kazatelského tónu; nejúčinněji působí *přirozený přednes*. Katechese příliš hlasitá unavuje učitele a přehlušuje žáky.

Forma tázací.

Forma tázací záleží v tom, že buď učitel dává otázky žákům, nebo žáci se táží učitele na to, co nevědí a vědět chtějí. Užívá-li učitel otázkové formy, aby vyvodil nové učivo z předchozích vědomostí žáků, jmenuje se forma tato *heuristická* (z řec. heurisko = hledám, vyhledávací), nebo chce-li se přesvědčiti o tom, jak a pokud žáci si učebnou látku osvojili, zkouší — forma *zkoušecí* (examinatorní). Hovoří-li učitel i žák, je to forma *dialogická, rozmluvná*. Forma *genetická, vyvozovací* rozvíjí žákovy vědomosti tím způsobem a postupem, jak vznikaly. Proti formě genetické stojí forma *dogmatická, sdělovací*, kterou se podávají žákům hotové vědomosti, nazývá se také formou *katechetickou*, ježto se jí žákům předkládají ve formě otázek a odpovědí základní poučky v pevné formulaci katechismové.

Užití. Formy heuristické se při vyučování náboženském ne-

doporučuje, svádí děti k bezmyšlenkovitosti, správnost jejich odpovědi jest více méně náhodná. Neshoduje se ani s povahou náboženství, ani s účelem katechese. Náboženství je Bohem dané, zjevené, záleží na autoritě Boží a nelze je nalézt cestou spekulativní. Proto pravdy náboženské podáváme vždy jako Bohem zjevené a nikoli jako pravdy, kterých se rozum sám svým bádáním dodělal. Náboženství by tím pozbylo božské vážnosti a bylo by nahrazeno planým rozumářstvím. Katechese nespočívá pouze v tom, aby děti rozumem pravdy náboženské znaly, nýbrž aby i srdce jejich bylo jimi proniknuto a vůle povzbuzena k životu z víry.

Právě tak se nehodí forma sokratická, nesoucí jméno po Sokratovi, jenž rozmlouvaje se svými žáky a přáteli, vedl otázkami jejich myšlení tak, aby nakonec sami řekli pravdu, kterou jim chtěl říci.

Formy dogmatické užíváme tam, kde nelze předpokládati u žáků vlastní zkušenosti a chceme-li působiti na cit žáků. Je pro žáky sice obtížnější, ale kratší než forma genetická, jež vyžaduje mnoho vyučovacího času.

Zkoušení ústní.

Podstatnou částí učebního pochodu je vždy *zkouška*. Chceme-li se přesvědčiti, jak žáci učivu porozuměli, co jim dosud chybí, aby si své poznatky doplniti mohli, podrobujeme žáky zkoušecí formě *orientační*, posuzujeme-li jejich vědomosti pro účely klasifikační — je to zkoušecí forma *klasifikační*.

Zkoušení stupňuje duševní aktivitu žákovu, zabraňuje velkému zapomínání, přispívá k vyjasnění a ucelení vědomostí a k samostatnému vystupování. Zkoušení má se týkat jen věcí podstatných.

Kterak si má vésti učitel náboženství? S klasifikací náboženství vznikají obtíže. Někdy nadaný žák podle vědomostí získává známku výbornou, ale jeho život a smýšlení nejsou někdy vůbec náboženské; méně nadaný, ač se přičiňuje a dbá svědomitě náboženských povinností, podle zkoušení dostane známku horší — vzniká v něm pocit méněcennosti. Když jest již nutno klasifikovati — ač to zní protikladně — přihlédne učitel k dobré vůli takových žáků.

Vedle zkoušení ústního je možno a dovoleno zkoušeti písemně jednou nebo dvakrát do roka, zejména v početnějších třídách. Učitel ohlásí, kdy bude se konati písemná práce školní. Vybere otázky z učebné látky nebo uvede problém z praxe, který mají podle učení řešiti. Práce hodnotí se pouze po stránce věcné a příští hodinu se probere ve škole. Takováto práce písemná není náhradou zkoušení ústního, nýbrž toliko doplňkem kontroly, zvláště proto, že můžeme zkoušeti najednou všechny žáky celé třídy týměž tématem, jednotlivé žáky podle vypracování srovnávati a tak utvořiti si obraz o úrovni celé třídy.

Zkoušení při kanonické visitaci.)*

Náboženská zkouška při generální kanonické visitaci má míti jednotný metodický ráz, nikoli vybírat tu z toho tu z onoho dílu katechismu otázky bez vnitřní souvislosti. Dříve než zkouška začne, jest dobře dětem říci několik úvodních slov a na ně vhodně navázati. Pozornost dětí se tak koncentruje ihned na učitele náboženství a děti dychtivě očekávají každé jeho slovo. Na příklad:

Po úvodních slovech: „Před modlitbou udělaly jste kříž a při tom jmenovaly jména *tří božských osob*. Dám vám několik otázek o tom, které skutky se připisují každé ze tří božských osob.“

a) Co se připisuje *Otc*i? Stvoření. (Následují otázky o stvoření věcí viditelných a neviditelných, o Bohu Stvořiteli.)

b) Co se připisuje *Synu*? Vykoupení. (Otázky o nutnosti vykoupení, osobě Vykupitelově, zvláště důkazy o jeho božství, jeho životě, učení, utrpení, jeho díle — církvi.)

*) O náboženských zkouškách na školách platí podle výnosu minister-
ského ze dne 9. května 1919, čís. 51.259 (Věstník I., str. 96) rozhodnutí býv.
ministerstva kultu a vyučování ze dne 18. června 1869, čís. 5.705, podle něhož
zůstává ve smyslu platných zákonů právem církví a náboženských společností,
aby se kdykoli svými orgány přesvědčovaly o postupu a stavu náboženského
vyučování ve škole samé. Dobu takové ve škole konané inspekce náboženské
mají úřady církevní oznámiti včas okresnímu školnímu výboru (§ 5, odst. 5.
býv. říš. zák. o školách národních ze dne 14. května 1869, čís. 62 ř. z.) — a nikoliv
pouze správě školy. Povinnosti okres. škol. výboru pak jest uvědomiti o tom
správce školy a zmocniti jej, aby příslušnými změnami v rozvrhu hodin usnadnil
nerušené provedení zkoušky ve všech třídách.

c) Co se připisuje *Duchu Sv.*? Posvěcení. (Otázky o milosti, svátostech, svátostinách a modlitbě.)

Jiný příklad:

„Víte, že zahrada je krásná, pokud v ní se daří jen květiny a nebyjí býlí. *Lidské srdce* má býti takovou *zahradou Boží*. Je však jen tehdy zahradou Boží, pokud též v něm se daří květinám a neroste býlí. Bylím v srdci lidském je hřích, květinami ctnosti. Dám vám několik otázek o hříchu a ctnostech.“

a) Hřích (výměr, druhy hříchů, kdy se kdo dopouští hříchu, přikázání).

b) Ctnost (výměr; druhy ctností; čeho potřebí, abychom ctnostni byli a ctnostně žili; milost, dvojí milost, nauka o svátostech a modlitbě).

Didaktické testy.

Při vyučování náboženství nedoporučuje se zkoušení ústní nahraditi *testováním* žactva, t. j. kontrolními testy vědomostí (vlastními testy vyučovacími). Testové zkoušky jednak nepodávají objektivního obrazu, ježto nemohou do posouzení žactva započítati velmi mnoho individuálních okolností, jednak — a to je hlavní důvod — pouhé dvě týdenní hodiny vyučovací náboženství vyměřené, ukládají učiteli přísnou ekonomii časovou.

Dialog.

Každé dobré vyučování vyvolává v dětech otázku, která je přirozeným projevem zájmu. Tak vzniká *rozhovor—dialog*. Dialog může býti prostý nebo řízený. Dialog *prostý* není vázán žádnou osnovou, rozmluva přechází od jednoho předmětu ke druhému — do školy se nehodí. Dialog *řízený* vzniká tím, že učitel vybízí žáky k odpovědi otázkami, které nenápadně upravuje, že žáci mu odpovídají tak, jak si přeje.

Otázka.

Otázka byla, jest a bude vždy základní formou vyučovací. Kdo správně chce klásti otázky, musí napřed znáti druhy otázek a jejich vlastnosti, a to jak z psychologického, tak z logického stanoviska.

Druhy otázek.

Rozeznáváme otázky:

1. *rozhodovací* (kategorické);
2. *rozlučovací* (disjunktivní);
3. *doplňovací* (věcné).

Rozhodovací otázka žádá od tázaného rozhodnutí o jakosti daného soudu: ano—ne, začínají obyčejně slovesem nebo tázacími částicemi -li, zdali a j., proto slují též slovesné (verbální). Na př.: Můžeme Boha viděti? (Ne!) Zdali poslechli první lidé Pána Boha? (Ne!)

Rozlučovací otázka vzniká, má-li se mezi několika členy věty určití pravý, nebo voliti ze dvou daných možností. Na př.: Mají andělé tělo nebo jsou pouzí duchové?

Má-li žák doplniti daný soud členem v otázce naznačeným, jmenuje se taková otázka doplňovací. Na př.: Kdo obžaloval Pána Ježíše u Piláta? Jaká má býti naše víra? Kolik apoštolů si vyvolil P. Ježíš? a pod.

Zvláštním druhem doplňovacích otázek jsou otázky vyměřovací. Tážeme se po: a) vyměřujícím, na př.: Co jest církev? (odpověď jest definice analytická);

b) vyměřeném, na př.: jak se jmenuje první a nejpotřebnější svátost? (odpověď je definice syntetická).

Význam pro vyučování. Otázky rozhodovací a rozlučovací povzbuzují málo myšlení, vedou k mechanickému dohadování. V praxi jich užíváme jen zřídka, a to u žáků nesmělých a slabých, aby se jim dodalo chuti a odvahy. Zdar vyučování podporují nejvíce otázky doplňovací. Otázky po definici klademe jen žákům dospělejším, u mladších nahrazujeme definice pojmů častěji příkladem nebo popisem.

Vlastnosti didaktické otázky.

Má-li býti otázka didakticky správná, jest třeba, aby byla po stránce *formální*:

1. *Mluvnicky správná*. Tázací slovo budiž na počátku věty, na př.: Kdo byl svatý Josef (nesprávně: Sv. Josef byl kdo?). Tážeme se celou větou (ale nikoli na př.: Svátost křtu působí?).

2. *Jednoduchá*, tou jest, neskládá-li se z několika otázek. Chybná jest na př. otázka: Kdy, kde, kdo, komu a zač zradil P. Ježíše? Tážeme se vždy jen na jednu věc! Jednoduchost otázek však nebrání tomu, abychom otázky nestrojovali rozmanitě. Jednotvárnost unavuje a vede k mechanismu. Žáci si navykají odpovídati jen jedním způsobem; dá-li se jim jinak sestrojená otázka, neumějí odpovědět.

3. *Žřetelná*, t. j. slovy dětem známými a v přirozeném slovosledu.

4. *Stručná*, neobsahuje nic, čeho není třeba k naznačené odpovědi. Otázkou formálně nesprávnou jest otázka s příklonným „pak“, „tedy“, „právě“, „ano“ a podobné přídavky, na př. Kdepak byl P. Ježíš ukřižován?

Po stránce *obsahové, logické* má býti:

1. *Prostá všech nesrovnalostí*. Často se chybuje, že se zaměňuje jaký — který. „Jakým“ se tážeme po znaku, př.: Jaký mám přistoupiti k sv. přijímání? „Kterým“ po druhu, př.: Kterých hříchů je nutně třeba litovati?

2. *Určitá* — aby k ní byla možná jen jediná správná odpověď.

3. *Přiměřená* schopnostem a vědomostem žáků, ani příliš těžká, ani příliš lehká. Není třeba však úplně se vyhýbatí otázkám těžším, dovedou-li na ně odpovědět bystřejší žáci.

Vždycky se tážeme celé třídy, aby všichni žáci byli nuceni přemýšletí a dávatí pozor, nevědouce, kdo bude vyvolán. Položíme otázku a po krátké přestávce vyvoláme žáka správným jménem, aby odpověděl. Žáky volejme pátým pádem, nikoli pádem prvním, střídáme stejnoměrně všechny, aby se pokud možno za hodinu vystřídali. Není správné, volá-li učitel jen žáky, kteří se hlásí nebo podle určitého pořadu. Nechť učitel zná všechny žáky podle jména a neukazuje na ně prstem nebo slovy: Kde byl pokřtěn Pán Ježíš? — vzadu v poslední lavici na kraji! Nesprávným ustanovováním žáků k odpovědi ruší se ve škole pozornost. Jest třeba neustále míti na paměti, že vyučujeme svatému náboženství, a proto bezpodmínečně jest se všeho vystříhati, co by je mohlo uvést v nevážnost.

Odpověď.

Má-li odpověď plně vyhovět účelu, jest třeba, aby byla didakticky správná.

Žáci mají odpovídati:

1. *Zřetelně*, každé slovo řádně vyslovující a mluvnicky správně. Mladší žáci ať odpovídají plnou větou. Nebylo by však správné vždy a schematicky trvati na opakování otázky, dostačí odpověď jedním slovem.

2. *Hlasitě* tak, aby učitel a všichni žáci odpověď slyšeli. Hlasitá odpověď nikdy nepřecházej v křik. Zlozvyk bývají odpovědi zpívavé.

3. *S rozvahou*. Vedeme žáky k tomu, aby vždycky napřed přemýšleli, netrpíme žákům ukvapovati se v odpovídání nebo odpovídati dříve, než byla otázka skončena.

4. *Samostatně*. Nevměšujme se do odpovědi a nechme žáka domluvit. Rovněž netrpíme, aby spolužáci vyvolaného vyrušovali hlášením, pokřikováním a napovídáním. Vždy odpovídá jen jeden žák, a to ten, kterého učitel vyvolal. Kdo chce odpovídati, ať slušně pozvedne ruku. Sborového odpovídání se užívá jen výjimkou, a to jen na nižším stupni.

Také chování žáků jest dbáti při odpovědi. Vyvolaný žák tiše povstane, stojí zpříma, s rukama volně k tělu přiloženýma, dívá se učiteli do očí a sedne si, až učitel dá znamení nebo jiného žáka vyvolá. Vyvolávati žáky k odpovídání před lavice nebo bez potřeby k tabuli se nedoporučuje.

Kterak se zachovati k odpovědi.

1. Dá-li žák správnou odpověď, můžeme se někdy přesvědčiti, že žák věci rozumí, otázkou druhou nebo jinak formulovanou. Pouze mechanickou odpovědí se nespokojujeme. Neopakujeme dané odpovědi (t. zv. školské echo) a nechvalme stálým „dobře, dobře“, „správně“, „ano“ a pod., stačí uznání výrazem obličeje nebo pokynem hlavy a ve vyučování pokračujeme.

2. Je-li odpověď částečně chybná, nezamítáme ji zcela, ani sami ani druhý žák ji hned neopravuje, ale vedeme žáka otázkami pomocnými, aby nesprávnou část sám opravil a doplnil.

Nepřipadne-li žák hned na správnou odpověď, dlouho se s ním nezdržujeme, neboť žák by se tím více spletl a třída by zahálela.

Dal-li žák zcela chybnou odpověď, učitel se s ním nevadí, ale uváží, co bylo její příčinou.

Pozoruje-li učitel, že dal nevhodnou otázku, opraví a doplní ji náležitě sám a žák k ní dobře odpoví.

Příčina chybné odpovědi může být v žákovi:

1. V jeho nepozornosti a roztržitosti. Takového napomeneme a při opětovné zaviněné nepozornosti potrestáme, častěji ho vyvoláváme a tak ho k pozornosti donucujeme. Stává se, že roztržitost bývá někdy vyvolávána chronickou nebo náhodilou poruchou zdraví (chudokrevnost, zduření žláz, potíže žaludku a střev, srdeční slabost, nedostatečný oběh krve a pod.), tu je třeba dbáti opatrnosti. U školní mládeže často se vyskytuje slabozrakost a krátkozrakost, z chorob sluchových nedoslýchavost, takové žáky posadíme do předních lavic, abychom jejich pozornost usnadnili.

2. V žákově ostýchavosti; takového povzbuzujeme, mírnou pochvalou mu dodáváme chuti pro příště.

3. V žákovi méně nadaném — tomu dáváme opakovati odpověď danou jiným žákem.

4. Nedovede-li nikdo v celé třídě odpovědět, byl vinen učitel, tázal se na věci, kterých žáci nemohou vědět.

Formy složené.

Strídání forem i jejich kombinace jsou velmi rozmanité. Důležitější formy složené jsou:

Forma *ukazovací (deiktická)*, se strany žáků názorná, učitel ukazuje, znázorňuje žákům předměty. O formu ukazovací se opírá veškeré názorné vyučování. Názorné vyučování založeno jest na názoru přímém (jevech zrakových) a na názoru nepřímém (jevech sluchových). Z věcí, které pojmu děti zrakem, zapamatují si asi 58%, sluchem 24%, odtud význam a potřeba zrakové výchovy ve škole.

Skutečných předmětů znázorňovacích při katechesi můžeme užití poskrovnu, proto tím větší péči musíme mít o náboženské obrazy, modely, diagramy a náčrty.

Náboženský obraz budiž:

1. umělecky hodnotný;
2. dětem srozumitelný — pro nižší stupeň nutno voliti jen

obraz v jednoduché perspektivě, v jasné kresbě, v prosté kompozici a výrazně malovaný;

3. věrný — srovnávající se se skutečností;
4. pravdivý po stránce duševního dění, prost všeho umělkovaného, nasládlého a schematického;
5. mravně nezávadný;
6. měžž náboženské posvěcení bez pósy.

Kdy jest obrazu užiti při vyučování náboženském.

Někteří vycházejí při vypravování z obrazu, snaží se z něho všecko vyčísti. Bylo by možno s tímto způsobem souhlasiti, kdyby obraz nebyl prostředkem k účelu, ale sám účelem. Vycházeti od obrazu dítě spíše rozptyluje, nežli poutá k vyprávění. Není praktické užiti obrazu při výkladu, neboť pozornost dětí se tím odvádí.

Nejlépe lze užiti obrazu až po vypravování příběhu, potom se obraz ukáže a vysvětlí, žáci přitom naň nazírají. Po skončeném výkladu se obraz zavěsí na vhodném místě ve třídě (ne příliš vysoko, nikdy mezi okny).

Nejužívanější sbírky nástěnných obrazů náboženských jsou obrazy Schumacherovy (60 obrazů velikosti 48×72 cm, vkusný kolorit, náboženský charakter, hodí se pro nižší a střední stupeň) a obrazy Doubkovy (12 obrazů ze Starého zákona a 12 z Nového zákona v rozměru 42×85 cm). Jest více sbírek náboženských obrazů, ale jediné Schumacherových a Doubkových obrazů jest dovoleno při vyučování používat, protože mají schválení ministerstva školství a národní osvěty.

Značnou cenu didaktickou má *užití křídý*. Dovednost kreslířská vhodně oživuje výklad učitelův a podporuje porozumění. K řádnému pochopení slovního výrazu bývá namnoze třeba grafického doprovodu a hmotného vyjadřování představ. Učitel náčrtkem vhodně pojí názor zrakový k slovnímu výkladu — vyučuje psychologicky. Náčrt má býti proveden před očima žáků poměrně rychle, s určitými a jasnými tahy, ne příliš malý nebo detaily přeplněný. V náboženství nekreslíme vždy a pravidelně každou hodinu, nýbrž ilustrujeme jen typické děje a situace, a to před očima žáků, lehce a schematicky. Náčrty nejsou cílem, nýbrž prostředkem pedagogickým.

Pomůcky k tomu:

Hronek, Kresebné náčrty při vyučování náboženství. Unie, Praha 1936.

Tomášek - Jan, Kresby ke katechismu. Zlín 1939.

Účinněji nežli obraz působí na děti elementárního stupně živoucí předvedení děje, *dramatisace*. Dramatisace je vděčným polem, na němž lze, jak správně poznamenává na příklad Tomášek, krásně rozvinouti všestrannou, soustředěnou a radostnou činnost dětí. Dramatisaci může dovedný učitel uplatnit s velkým užitkem, zejména když jde o některý biblický děj anebo úkon liturgický. Mayer však upozorňuje, že dlužno si při tom počínati opatrně, zachovati určitou míru a potřebný takt. Nelze též každému učiteli a v každém případě bez rozdílu k dramatisaci raditi. Náhradou může býti *čtení s rozdělenými úlohami*.

Mocným nástrojem sugesce jest *projekce* (úzký film, epidiaskop), která má velký význam didaktický. Projekce má býti spojena s vyučováním, a nemá býti pouhé promítání obrazů ve zvláštních hodinách.*)

Forma *ukládací* pracuje s úkoly, aby žáci probrané učivo lépe si osvojili, opakováním a cvičením nabyli v něm větší jistoty a vytrvalosti. I při katechesi můžeme dávat *úkoly* ústní, písemné a manuální, ale jen občas, nikdy přes svátky a úkoly tak velké, že by zabraly příliš času. Úkol nesmí žák pociťovati jako trest, nýbrž má býti pro něho spíše radostnou prací.

X. ZÁSADY DIDAKTICKÉ.

Zásady didaktické jsou pravidla, kterými se řídíme při vyučování.

Nejdůležitější jsou:

1. Vyučování buď názorné. Zásada názornosti jest pedagogický imperativ, neboť je základem pro správné představy a tím i pro přesné vyjadřování.

*) Informace o promítacích strojích, diapositivech a diapaskách podá katecheta Jan Jan ve Zlíně, jenž tam zařizuje půjčovnu diapositivů 5 × 5 cm.

2. Vyučování buď pochopitelné, neboť jen takovému žák lehce porozumí. Snižme se k žákům a podávejme učivo tak, aby do něho vnikali. Postupujme zvolna a stále se přesvědčujeme, jak žáci nové učivo pochopili. Učebnou látku omezme na věci podstatné, rozdělujeme učivo logicky v části, jež spolu souvisejí i melodicky od snadného k těžšímu, nepřepĺňujeme fakty a číselnými údaji.

3. Vyučování buď zajímavé. Zajímavosti dosáhneme podáním učiva s láskou a se zájmem, aby žáci věděli, proč se učí, aby si náboženství zamilovali.

4. Vyučování pěstuj samočinnost žákovu. Nekonejme, co mohou vykonati žáci sami! Vyhýbejme se dlouhým výkladům. Žáci ať mají aktivní účast na vyučování, využijme zkušenosti jejich.

5. Vyučování buď pro život. Žáci ať poznávají náboženské pravdy tak, aby mohli v životě podle nich žít.

Vyučování pěstuj součinnost a samočinnost žáků a tím jejich samostatnost. Všichni žáci mají býti zaměstnáni a činně se účastniti vyučování tím, že buzena jest jejich pozornost a dávána jim možnost projevu konání a vnitřního prožívání za nenápadného a podnětného vedení učitelova. Proti dřívější statickosti postavme dynamičnost učení.

Vyučování buď trvalé, aby pevně utkvělo v mysli. Není třeba, aby žáci pamatovali si všecko doslova, to jest slovy učebnice, stačí, když si pamatují jen co do podstatného smyslu, věcně. Výjimku činí texty modliteb a nutně potřebné učivo, aby žáci měli přesné náboženské pojmy.

Vyučování buď všestranné — vzdělávej všechny duševní schopnosti, rozum, cit i vůli. Žáci ať poznávají předměty po všech stránkách, ať dovedou také poznatků užití.

Vyučování buď přirozené. — Řiďme se přirozeností žáků a dbejme jejich individuality a psychologie; vyučování nesmí přesaťhovati duševní úroveň žáků, nemá býti násilné (*absit violentia rebus, omnia sponte fluent*), ale podle Komenského (*Schola ludus*) spíše hrou.

XI. TECHNIKA VYUČOVACÍ.

Jako v životě společenském provázíme slova posunky a vze-
zřením, tak dějž se i ve škole při vyučování. Učitel nepřestaň tudíž
jen na slovech, ale provázej učivo i posunky a pohyby těla. Posunky
i výraz obličej jsou obrazem našeho vnitřního života. Přetvářka
nikdy nepomůže na dlouho. Učitel neseď stále za stolem, nepobíhej
mezi lavicemi, ani se na ně neposazuj, nýbrž stůj nebo mírně pře-
cházej před žáky, ruce ať výklad volně provázejí, očima klidně
udržuj v pozoru celou třídu, držení těla buď volné a nenucené, ale
vždy vážné a důstojné. Chůze správná je pružná, s přiměřenou
délkou kroků, bez klátivých pohybů. Učitel ať se varuje ztrnulosti
nebo prudkosti.

Je dobře míti neustále na mysli, že děti jsou výteční pozorova-
telé a že stačí sebemenší přehmat, aby autorita učitelova byla ohro-
žena. V dítěti se záhy ozývá pud po činnosti, který snadno by mohl
vybočiti v nevázanost. Brániti nevázanosti a pečovati, aby pořádek
byl ve třídě zachován, to jest úkol kázně. Při vyučování musí býti
naprosté ticho. Nikdy nesmí více žáků mluviti najednou. Každý
sedí na svém místě podle třídního pořádku a chce-li mluvit, přihlásí
se. Pozdrav na začátku i na konci hodiny ať je pronášen uctivě a
hlasitě, nikoli tónem zpívaným nebo s křikem. Učitel musí všechny
své svěřence znáti jménem.

Spokojenost učitelova může býti vyjádřena úsměvem anebo
pokynem hlavy nebo ruky. Uznání a pochvala pronesená slovem
povzbuzuje. Příležitostně zasluhuje pochvalu i celá třída. U men-
ších dětí povzbuzuje k důvěře a horlivosti, dostanou-li obrázek,
medailku, u větších růženec, knížku „na památku“. Je-li nutno
trestati, trestáme skutečný přečin, nikoli to, co děti provedly nevě-
domky, bez zlého úmyslu, z nerozumu. Nespokojenost s chováním
žáků můžeme dáti najevo, když pojednou ustaneme v katechesi,
zahledíme se na nepozorného, zaťukáme tužkou, nebo přejdeme ke
zkoušení uloženého učiva. Napomenutí a domluva vždy buďte
krátké, opravdové a ne příliš časté, zdržovat po škole lze jen zcela
výjimečně. Nepřípustné trestati žáky bitím, i kdyby rodiče výslovně
souhlasili anebo si toho přáli. Není dovoleno trestati celou třídu.

XII. FORMÁLNÍ STUPNĚ.

Formální stupně jsou pojmenování pro jednotlivé složky katechese. Tři hlavní stupně jsou: podání, výklad a užití (Normalstufen: Darbietung, Verarbeitung, Auswirkung), k nim přistupuje stupeň přípravy a stupeň závěrečný — procvičování.

Pořadí těchto stupňů zůstává zpravidla stejné v každé katechesi, jen délka jejich nebývá vždy stejná, neboť učivo katechetické jest mnohotvárné a postup v hodině musí býti především přizpůsobován k chápavosti žactva.

Rozdělení učební jednotky:

1. Úvod — psychologická příprava —, který může býti opakováním minulé látky nebo vzbuzením zájmu a nálady pro nové učivo. Učitel oznámí téma.

2. Podání nového učiva. Obširnější látka se rozdělí na části. Na tabuli se vyznačí hesly průběh vyučování, rozdělený podle jmenovaných částí. Učiva jen tolik, kolik lze důkladně propracovat.

3. Výklad se podá vhodným metodickým postupem a náležitou vyučovací formou, aby mu žáci rozuměli.

4. Užití (zživotnění), aby se žáci podle právě vysvětlené katechese zařídili, pravdy v ní podané prožili a si je osvojili.

5. Procvičování — nové učivo se shrne a připojí k dřívějším známým poznatkům a hned ve škole procvičí.

Cílem každé učební jednotky musí býti zživotnění, t. j. uvádění vědomostí do života nikoli však podle schematu stereotypně, nýbrž podle věku dětí a podle místních a časových poměrů.

Uvedené rozdělení učební jednotky není v každé hodině vyučovací, poněvadž některá hodina bývá cele věnována opakování nebo praktickému cvičení.

Č Á S T D R U H Á

O jednotlivých odvětvích katechetického vyučování

I. VYUČOVÁNÍ NÁBOŽENSTVÍ NA NIŽŠÍM STUPNI.

Předpoklady psychologicko-biologické.

Duše dítěte je zvláště přístupna všem dojmům ze zevnějška. Tyto dojmy zpracovává ve své živé a nespoutané fantasii a reaguje na vše silně a rychle se měnícími city. Nerozlišuje skutečnosti, proto fantasmie jeho se pohybuje v říši pohádek. V této době raného dětství mají neocenitelný význam první zvyklosti a šetrné návyky.

Dítě vstupující do školy podstatně se liší od dětí starších. Pozornost dětí v šesti letech je povahou bezděčná, těkavá. Velmi nespodno se soustřeďují, nepoímají složitějších celků. Snadno se unaví a únava jejich bývá značná.

Proto jak se stanoviska psychologického, tak i se stanoviska biologického je žádoucí obezřetné opatrnosti. Všecky předměty v elementární třídě jsou rozvrhovány po půlhodině, jen náboženství se učí po hodině. Plnou hodinu děti útlého věku nevydrží bez únavy, proto po půl hodině dopřejeme dětem vždy trochu oddechu a potom pokračujeme ve vyučování.

Učební látka na nižším stupni.

Základem a východiskem vyučování náboženského na nižším stupni jsou s církevním rokem úzce spjaté obrisy biblických dějin, a z nich jsou organicky vyrůstající nejdůležitější pravdy víry, dětské povinnosti a modlitby.

Účel náboženského vyučování ve třídě elementární není, jak správně poznamenal Kalvoda, *materiální*, t. j. nežádá se, aby děti všem pravdám, které se jim podávají, *důkladně* rozuměly a co se jim o Bohu a zjevení Božím vypravuje, uměly *úplně* odříkávati, nýbrž

u nich účel vyučování jest především *formální*, t. j. běží při něm hlavně o to, by v útlém srdci dětském záhy se vzbudila láska k Bohu a jiné zbožné city, jimiž by se mysl dětí povznesla k nebeským věcem, vůle jejich naklonila k dobrému a tak se v dětech *přípravila* půda pro další vyučování náboženské.

Vyučovací postup.

Počáteční vyučování asi v 4—5 hodinách se opírá o okolí a o život dítěte. Učitel vyšetří, co děti o náboženství již vědí a co se modlí. Bývá toho přechasto velmi málo. Nezačíná se hned vypravováním o stvoření světa, nýbrž sdělováním, co děti již viděly (kříž, kapličku, kostel, hřbitov a pod.), učí se spínání rukou, dělají kříž, křesťansky pozdravovati atd. Potom teprve následuje učení o Bohu, o stvoření, pádu člověka, o božské všemohoucnosti, dobrotě, všudypřítomnosti, vševědoucnosti, svatosti a spravedlnosti. Poučiv učitel děti o pádu člověka a o tom, že Bůh zaslíbil Vykupitele, přejde k Novému zákonu a vypravuje o jeho zaslíbení, narození, dětství, mládí, křtu a působení, kterak učil (některá podobenství: marnotratný syn, milosrdný Samaritán), které konal zázraky, jak dětem žehnal a všechny lidi miloval, kterak vjel do Jerusalema, tam naposled slavil velikonoční večeři, trpěl, umřel, vstal z mrtvých, dal moc odpouštětí hříchy a mši svatou konati, na nebesa vstoupil a seslal Ducha Svatého. Posléze, kterak apoštolové učili, křtili a vzkládáním rukou udělovali jiným lidem moc, kterou sami přijali od Pána Ježíše. K biblickým příběhům se organicky přičleňují věroučné a mravoučné poučky.

Učební metoda a forma.

Po kratičkém úvodu, v němž učitel vždy udá téma, o čem bude vyprávět a vybídnutím k pozornosti, podá se dětem biblický článek celý najednou v podstatě slovy učebnice.

Dokončiv vyprávění přejde učitel k zpracování článku, a to otázkami, mezi něž vkládá potřebné vysvětlivky a doplňky. Nato základní myšlenka se v jedné nebo ve dvou větách vstípní v paměť žáků, ukáže se obraz nebo žáci učiní si náčrt.

Učebnici dostanou děti do ruky teprve až dovedou čísti a čtenému rozuměti.

Učitel při katechesi na nižším stupni musí mnoho vyprávěti, a to prostě, názorně, v krátkých větách, volně, srdečně a zajímavě, musí se varovati neobvyklých slov a forem.

Dětem nepředkládá mythy a báje, nebo románová vyprávění a tak zvané zbožné legendy, ale skutečné dějiny na základě Písma svatého.

Literatura:

Hronek, Metodika vyučování náboženství ve třídě elementární. Unie, Praha 1937.

Hronek, Kresebné náčrty při vyučování náboženství. Pracovní kniha pro žactvo národních škol na nižším stupni. S 58 tabulkami. Unie, Praha 1936.

Kalvoda, Vyučování náboženské v prvním školním roce. Brno 1900.

II. BIBLICKÉ DĚJINY.

Biblické dějiny jsou středem náboženského vyučování. Podávající radostné poselství v dějinné formě a přirozené svěžesti jsou podstatnou oporou veškeré nauce víry a mravů, jež v nich má názorný základ a z nich takřka vyrůstá.

Pedagogická hodnota biblických dějin jest v jejich dějinné, životné formě. Učení spásy se rozvíjí před našima očima. Posvátné osoby biblické září mládeži ve světle ideálních postav.

Po krátkém úvodu — má-li děj pokračování, úvodem jest opakování části předcházející — přistupuje učitel k vyprávění. Nesmí ulpěti na vnějším průběhu událostí biblických, ale musí vniknouti do vnitřního života, do myšlenek, citů a rozhodnutí biblických osob, které jeho vypravováním musí žít tak, jako by byl děj probíhal skutečně před očima dětí a ty pak měly dokonalý obraz děje. Vyprávění musí býti plastické, obšírné a životné. Učitel musí uměti ze široka líčiti, zajímavě a poutavě. Různé biblické články žádají ovšem různého podání, na př. podobenství, v nichž se obráží pedagogika božského Učitele, působí prostým přednesem.

Nepřípustné je racionalistické modernisování biblických při-

běhů a přenášení jich do přítomného prostředí nebo vplétání různých příběhů legendárních, kterými by děti mohli být snadno sváděny k záměně biblických příběhů skutečných dějin na základě Písma svatého s pohádkami.

Při *dramatisaci* děje musí přednes zůstat vždy vážný, jak toho vyžaduje Písmo svaté, z něhož jest událost předváděna. Dramatizace vyhovuje dětské představivosti a touze po projevu a zživotňuje učivo.

Doslovný text biblický zejména povahy věroučné a mravoučné nemá být provázen mimikou, poněvadž má působiti vlastní silou.

Bylo by omylem dramatisovat stůj co stůj, neboť se každý děj biblický k tomu nehodí; místo k dosažení účinu vedlo by to „zu einer Verwässerung der Hauptwerte.“ (Mahlow.)

Prohloubení se děje rozhovorem jako na nižším stupni, ale stručněji.

Užití je tak rozmanité jako výklad, musí záležeti ve cvičení vůle, především však ve vyzdvižení mysli. Na konci nebo již za katechese možno jednoduchou dramatičností vtisknouti dojem. Byla-li vůle i mysl již při výkladu dosti probuzena, možno od vlastní dohody upustiti.

Čtení biblických dějin následuje po podání látky nebo po výkladu, též až doma, zřídka na počátku katechese a nikdy na konci, aby citový dojem nebyl smazán.

Literatura:

Hronek, Výbor dějin biblických se zřetěním ke katechesi. V Praze 1931.

Miklík, Příručka k biblické dějeprově pro školy obecné a občanské. Praha 1924—27.

III. KATECHISMUS.

Biblické dějiny z důvodů pedagogicko-didaktických jsou neocenitelným činitelem, ale nikdy nemohou být náhradou za katechismus (Faulhaber). Katechismus obsahuje základní pravdy a přikázání, obé dává teprve pravý smysl vyučování biblickému a liturgickému.

„Katechismus není knihou lidské, nýbrž božské moudrosti, obsahuje zjevenou nauku o našem bytí, o našem cíli. Dává nám pravidla, jak žít a plnit své povinnosti. Kdo se pustí do studia katechismu, obohacuje svou duši. Nestačí však katechismu se naučit, třeba jej uvést v život. Horlivě, pozorně, vytrvale a velkodušně se třeba přičiňovat, aby náš celý život souhlasil s naukami katechismu“. (Pius XI.)

Příprava jest obdobná jako u katechese biblické. Nejčastěji bývá opakování minulé látky, na kterou navazuje se nová katechese vzbuzením zájmu o ní a udáním jejího tématu.

Hlavní část katechese obsahuje jednak výklad, jednak odůvodnění. Výkladem objasníme slova, vazby mluvnické a pojmy. Definicí a formulí nikdy se nesmí začínati, jejich místo je na konci výkladu. Pravdy mají býti vyvozovány pokud možno názorně, neboť tenkrát jim děti rozumějí a v paměť je vštěpují.

Odůvodnění se dokládá z Písma svatého, z dějin církevních, nebo z dějin obecných a z rozumu. S odůvodňováním třeba obezřetné opatrnosti. Kdo příliš mnoho dokazuje, nic nedokazuje. Vyskytnou-li se dotazy, učitel je ochotně zodpoví, ano i vybídne žáky, mají-li nějaké pochybnosti a nesnáze, aby se mu s nimi svěřili. Mnohdy takové extempore probudí živý ohlas a zvýší pozornost celé třídy a učiteli se tím dostane mimořádně účinného prostředku, aby rozptýlil pochybnosti žáků. Ovšem dotazy takové musí býti spontánní a nesmějí rušiti směr vyučování.

Učitel nikdy nezapomene vyloženou látku nacvičiti a nespolehá na to, že děti se jí naučí doma. To, co bylo v katechesi probráno, si žáci vyznačí v katechismu a zapíší do sešitku s datem učebné hodiny, stránky učebnice a otázky (katechismové věty). Do tohoto sešitku si též poznamenají vyvozenou dolohu (aplikaci), a to jadrným a působivým heslem.

Které věroučné pravdy zvláště stavěti do popředí? Jsou to: Božství Kristovo, nauka o milosti, o svátostech a o církvi katolické. Božství Kristovo je nosným základem celého křesťanství. Ochablost v katolicích má příčinu v praktickém nepochopení tohoto dogmatu. Křismе a oživujme víru v božství Kristovo v duších. Nespokojujme se zvykovou ospalostí víry mdlé, vyvozujme všechny dů-

sledky z tohoto centrálního článku. Božství Kristovo dává všem v křesťanství plnou autoritu. Jeho učení je absolutní pravdou. Jeho cesta jediné správná. Co může dát svět bez Krista Boha? Vše, jenom ne spásu!

Literatura:

Metodický výklad katechismu napsali: *Davídek, Kalvoda, Lhotský, Podlaha*.
Katechese vypracovali: *Martinů, Životek, Resl*.

IV. PŘÍPRAVA K SVÁTOSTEM.

Svátost pokání.

Velmi důležitou složkou náboženského vyučování je svátost pokání. Cílem vyučování není pouhé vědění, ale hodné přijímání této svátosti.

Již od počátku náboženského vyučování učitel nezapomíná na první svatou zpověď. Při probouzení dětských ctností a hříchů se vynořuje sama sebou otázka: Udělal jsem něco takového? Opo-
měl jsem? Tuto vzdálenou přípravu doplní příprava bližší — sou-
stavná katechese o svátosti pokání. Nejprve uvede se názorně usta-
novení a svátostné odpuštění. Výklad pro první svatou zpověď dětí
se omezí na nejnutnější. Pro samotnou zpověď kromě krátké for-
mulky před a po vyznání hříchů nebudiž žádných určitých textů
požadováno. Od užití tištěného zpovědního zrcadla budiž upuštěno.
Děti stávají se jím nesamostatné a nebezpečí zneužití jest blízké.
Jen výjimkou u těžko chápavých dětí možno ho užití, a to jen pro
začátek.

Po skončeném vyučování o svátosti pokání je dobře procvičiti,
kterak si vésti u zpovědnice, v kostele a pod.

S přípravou k prvnímu přijetí svátosti pokání a svátosti oltářní
budiž započato po svátcích vánočních, a to tak, aby děti ještě
v čase velikonočním k první svaté zpovědi a k prvnímu sv. přijímání
současně byly vedeny.

Aby svatá zpověď dosáhla účinku, musí práci učitelovu do-
plnit kněz, jenž by si měl vždy vzít na starost kající přípravu duší
poenitentů, a všechny své děti zpovídati, protože nejlépe pozná,

jak mu při přípravě porozuměly a čeho třeba zařídit, aby se řádně naučily zpovídati.

Každá pozdější zpověď má přispívat k náboženské výchově. K tomu pomáhá zpytování svědomí, zvroucnění motivů lítosti, zařazení zpovědi do sebevýchovy a častější zpovídání. Rozšíření a prohlubování zpytování svědomí jest nutné, neboť s rozvojem mravního uvědomování přicházejí také nová a větší pokušení. Mnohé hříchy přicházejí v pozdější době docházky školní, na př. styděti se za víru, špatný příklad, pomluva, závist a j.

Při každé katechesi zpovědní platí: Pryč s malicherností a úzkostlivostí! Nevychovávejme skrupulanty! Nesužujme děti otázkami a nezastrašujme přeháněním! Budujme vše na lásce!

Se stanoviska pedagogického a psychologického, pokud se dětských zpovědí týká, dobrou službu prokáží praktické promluvy k dítkám ve zpovědnici: „Zpovědnice maličkých“ od Xavera Dvořáka (1920).

Svaté přijímání.

S přípravou k sv. zpovědi se nerozlučně spojuje příprava k sv. přijímání.

Povinnost sv. přijímání nastává dětem, když začaly již užívat svého rozumu a jsou v letech „rozeznávání“. Závaznost přikázání o přijímání nejsvětější svátosti oltářní spočívá zvláštní měrou na těch, kteří se o ně mají starati, t. j. na rodičích a na knězi. Farářova povinnost podle církevního zákoníku (Codex iuris canonici, can. 854, § 5) jest, bdíti nad tím, aby děti v letech „rozeznávání“ přistupovaly s patřičnou přípravou ke sv. přijímání.

Podle dekretu o sv. přijímání dětí je stanoven věk 7 let ve smyslu a intencích sněmu IV. Lateranského a Tridentského. Oba tyto sněmy zavazují k sv. přijímání od let užívání rozumu. Ale to neznamená, že by sedmý rok byl rozhodujícím u každého dítěte. Jsou děti, které dospěly k užívání rozumu již v šestém, pátém, ano i ve čtvrtém roce. Povinný věk pro první sv. přijímání je doba, kdy dítě začíná užívat rozumu, tedy ještě i před sedmým rokem. Jsou však děti, které dospívají k užívání rozumu později, třeba v osmém, devátém i desátém roce. Pro takové platí zase dotyčný rok pozdější.

První sv. přijímání v časném věku je přikázání boží církvi blíže určené (*praeceptum divinum ab ecclesia determinatum*). Po vydání dekretu „*Quam singulari*“ z 8. srpna 1910 není o tom pochybnosti. Církev nemůže děti, které nabyly užívání rozumu, od této povinnosti dispensovati, protože je to povinnost Bohem ustanovená (*juris divini*), jak dokládá v komentáři k dekretu o prvním sv. přijímání dětí kardinál Gennari.

Čeho je nutně třeba věděti k prvnímu svatému přijímání? Dítě má znáti základní pravdy víry přiměřeně svému věku. Církev k tomu ustanovuje (CIC, can. 854, § 3): Děti musejí rozuměti pravdám ke spáse potřebným podle své chápavosti a přistoupiti k sv. přijímání zbožně, jak to připouští jejich dětský věk. Potřebné pravdy jsou tyto: Bůh odměňuje všechno dobré a trestá všechno zlé. Jest toliko jeden Bůh ve třech osobách. Syn Boží, Ježíš Kristus, se vtělil a narodil se z Marie Panny, byl ukřižován, umřel a vstal z mrtvých. Ježíš Kristus je přítomen ve svátosti oltářní. Víc se pro prvokomunikanty nepožaduje. Ostatní vyučování náboženství se děje až po prvním svatém přijímání.

Co do vnitřní přípravy dětí přísluší o tom rozhodovati zpovědníku a rodičům dítěte.

K svaté zpovědi a k svatému přijímání budtež dítky vedeny nejméně třikráte do roka, a to vždy s přípravou nejpečlivější. Jde tu nejen o jejich přítomný život nadpřirozený, nýbrž i o směrodatný návyk pro celý jejich život. „I kdybyste nedělali nic jiného, mnoho, ano všechno jste učinili, když horlivě připravujete děti k přijímání svátostí.“ (Pius X. římskému farnímu duchovenstvu r. 1905.)

Stanovené trojí přijetí svátostí se zařídí podle pokynu duchovní správy.

Literatura:

Heiser, Die Frühkommunion der Kinder. Wiesbaden 1926.

Hronek, Katechismus maličkých. 4. vyd. Praha 1933.

Kard. dr. K. Kašpar: Nechte maličké k Ježíškovi a nebraňte jim. Hradec Králové.

Jeřábek, Jak připravím malé dítě na první svatou zpověď a první svaté přijímání. Líšeň 1930.

Oliva, Měsíční sv. přijímání dětí. Praha 1939.

Ovečka, Nechte dítek přicházeti ke mně. 2. vyd. Praha 1923.

Tomášek, Eucharistická metoda náboženského vyučování. Olomouc 1937. (Podává nejprve hlavní směrnice církevní o časném přijímání dětí a potom nastiňuje belgickou eucharistickou metodu náboženského vyučování a výchovy školní mládeže, jak ji vypracoval dr. Ed. Poppe v „La Methode Eucharistique.“ K této příručce jest vydána kolekce 20 serií praktických cvičení duchovního života na lístcích s pestrobarevnými symboly.)

Biřmování.

Již ve školské praxi je třeba řádné katechese o svatém biřmování, svátosti Ducha Svatého.

Nejvhodnější dobou k přijetí svátosti biřmování je doba mezi odchodem žáka ze školy do života, neboť ho má vyzbrojiti k životnímu boji a vnitřně posílit.

Římský katechismus pokládá sedmý rok za nejnižší termin a dvanáctý rok za nejvhodnější. Jestliže církevní zákoník (can. 785) zavazuje biskupa, aby každý pátý rok biřmoval, tím jest i nejkrajnější mez 12. rok.

Jako sv. zpověď a sv. přijímání, vyžaduje i sv. biřmování zvláštního zřetele po stránce výchovně katechetické.

Vzdálená příprava začíná vyučováním náboženským vůbec. Obsahuje základní nauku o Duchu Svatém, o milosti a církvi, příležitostné odkazy na biřmování a dětské uctění Ducha Svatého.

Bližší přípravě se věnuje potřebný čas před přijetím sv. biřmování. Po svatém biřmování nutno ještě připomenouti biřmovancům, aby Ducha Svatého za jeho milost stále prosili a dbali jeho vnuknutí.

Literatura:

Oliva, Příprava na sv. biřmování. Praha.

Etl, Firmungsunterricht, Graz 1928.

Tomášek, Život dítěte v posvěcující milosti. Olomouc 1938.

V. MODLITBA.

Smysl veškeré náboženské výchovy a vyučování musí býti — naučiti děti modliti se. Modlitbou vzniká živější vztah člověka k Bohu. Proto *veškerým náboženským učením jako zlatá niť nechť se vine modlitba.*

Dříve přicházely děti do školy již s určitou znalostí modliteb, dnes tomu bývá již pořádku. Naučme děti správně modliti se, ale i lásce k modlitbě.

U nejmenších není správné začínati ihned s modlitbou: Otčenáš, nýbrž po úvodním seznámení se s dětmi navážeme ihned na první katechesi: Pán Ježíš, přítel dítek. Ukážeme dětem obraz, kterak Pán Ježíš přijímá k sobě dítky a žehná jim. Případným slovním doprovodem roznítíme v duši dětí lásku k Pánu Ježíši a naučíme je modliti se: „Pane Ježíši, já tě mám tolik rád.“ Při tom se děti dívají na obraz. Podobně učíme další kratší modlitbě. Podstatnou složkou modlitby musí býti *opravdovost* toho, co dítě při modlitbě dělá. Proto první modlitby musí býti prostinké, dětské, ne však dětinské. Otčenáš, Věřím v Boha, Anděle Boží vysvětlujeme dětem až později a postupně. I malé dítě má jen to říkati při modlitbě, čemu rozumí.

Modlitbou začíná i končí každá hodina náboženského vyučování. Při tom se texty modliteb střídají. Tím snadno se nacvičí potřebné znění modliteb. Příležitostně modlitbu vystřídati může duchovní píseň. Katechese musí, vyhovujíc mnohostrannosti duševního života, pěstovati různé druhy modliteb, nejen modlitby chvály, díků, prosby a smíru, ale i dobrý úmysl, vzývání a rozjímání.

Při memorování modliteb je nutno každé neobvyklé slovo nebo mluvnickou vazbu vysvětliti. Nutno odstraniti zlovyk mechanického, prázdného odříkávání modlitby s odůvodněním, že modlitba retná nemá žádné ceny u Boha, ale musí býti modlitbou srdce. Proto před modlitbou učitel vždy krátce upozorní, jak je třeba se modliti a připraví tak disposici pro zbožnou modlitbu. Malá chvíle usebranosti jest pro děti nejlepší přípravou k vroucí modlitbě. Je třeba míti na mysli, že modlitba má ráz výchovný a děti navyká kázni Boží.

Mají-li se děti náležitě modliti, musí viděti na svém učiteli dobrý příklad. Povrchní jednání, různé posunky a hrozby naprosto nemají býti jím vykonávány při společné modlitbě, neboť se tím ruší její posvátný dojem.

V hodině náboženské má místo jen modlitba společná, žáci se modlí pomalu, hlasitě, ale nekřičí, slušně stojí, mají ruce sepjaté a oči upřené na kříž.

Vedle přesně formulovaných modliteb je velmi záhodno pěstovati i volnou modlitbu. Volná modlitba je psychologicky živější a srůstá s prožitím dojmů a představ, na př. u jeslíček, u Božího hrobu a pod.

Velkou chybou by bylo, kdyby učitel zošklivoval dětem modlitbu sáhodlouhými cvičeními nebo dokonce ukládal za trest opísování modliteb.

Církevní píseň.

Kdo zbožně zpívá, dvakrát se modlí. Učme především písničím mešním. Text nejdříve vysvětlíme, potom děti se naučí jej dobře vyslovovat a po částech naučí se písni zpaměti.

Výběr mešních a jiných církevních písní poskytuje „Český kancionál“, který z nařízení ordinariátního jest jediný zpěvník, jehož se má užívat ve všech kostelích a školách arcidiecése, další zavádění nebo rozšiřování jiných zpěvníků se zapovídá.

Literatura:

Adrian, Die Erziehung zur Frömmigkeit. Mergentheim 1927.

Etl, Gebetserziehung und Religionsunterricht. Graz 1929.

Dvořák, Modlicí knížka maličkých. Praha 1932.

Hronek, Vzhůru srdce. 2. vyd. Praha 1935.

Modleme se! Modlitby a písně pro školní mládež. Praha.

Oliva, Posila duše. Praha 1931.

Nesrovnal, Jedno potřebné. Praha 1934.

VI. LITURGIE.

Vyučování liturgické neudílí se jako zvláštní vyučovací předmět, ale *soustavně se včleňuje a uplatňuje jako princip celého náboženského života na všech stupních vyučovacích.*

Uvedením liturgického principu do náboženského vedení mládeže je vlastně návrat k původní metodě církevní, k metodě liturgické, která byla všeobecnou dokud ji neodstranil jednostranný prvek intelektualistický.

„Jakkoli je to obor životně důležitý, nepotřebuje se přece jako samostatný předmět v soustavném pořadí probírat ve zvláštních

hodinách mimo vyučování katechismu a biblickým dějinám, nýbrž má se *z liturgie na všech stupních národní školy při katechesi vycházet a k liturgii cílit* pravidelným poučováním a příležitostnými připomínkami před skutečným prožitím a po něm.“ (Göttler.)

Mše svatá.

Vrcholný cíl liturgického vyučování a výchovy jest v činné účasti na mši svaté. Mše svatá je neustálým kázáním celé věrouky a mravouky. Věděti, co jest mše svatá, jest takřka ovládati v podstatě křesťanskou teologii.

Vychovávati děti k tomu, aby rády chodily na mši svatou a při ní uctivě a pobožně se chovaly, musí učitelé ležeti zvláště na srdci.

Již od nejnižšího stupně přiměřeně seznamuje děti znáti mši svatou a všechno, čeho se používá při mešní oběti.*)

Při mši svaté mají býti děti zaměstnány. Nejvhodnější pobožnost jest pro ně, mohou-li zpívat, příležitostně mohou se hlasitě modlití společné modlitby. Neprávem je zapomínáno na chorál.

Literatura:

Cínek, Mše svatá v bohoslužebném řádu církevního roku. Olomouc 1931.

Hronek, Mše svatá. II. vyd. Praha 1933.

Minichthaler, Messe und Leben. Katechetische Behandlung des hl. Opfers. Freiburg i. B. 1934.

Církevní rok.

Neméně důležitým je naučiti děti prožívatí církevní rok. Při jednotlivých obdobích církevního roku nebo před velkým svátkem probere učitel předem liturgii slavnosti.

Praktickou pomůckou jest přitom diagram církevního roku ať kruhový nebo přímkový a lístkové kalendarium, kteréžto pomůcky si děti snadno a rády sestaví podle návodu učitelova.

*) „Misál římský“, v němž jsou uvedeny mešní formuláře na neděle a svátky, vydala edice „Životem“ Moravská Ostrava za 9 K (přeložil a upravil A. Stříž); úplný misál vydalo Emauzské opatství Praha II. (přeložil P. Marian Schaller, O. S. B., 1931).

VII. CÍRKEVNÍ DĚJINY.

Pro bohatost látky a možnost všestranného užití v náboženské výchově mají církevní dějiny velikou důležitost a význam. Nyní obecně se uznává, že církevní dějiny nejsou jen jakýmsi dodatkem katechismu, nýbrž navazují na biblické dějiny. Kterak má mít dítě lásku k církvi, když o osudech církve krví a životy zpečetěných tak málo ví? Vyučování církevními dějinám podává důkaz pro božský původ církve a jejího učení. Vítězství víry v nejkrutějších pronásledováních, vytrvalost slavných mučedníků všech stavů, mužů, žen, ano i dětí, zázračné rozšíření evangelia mezi národy, jímž změněna takřka tvářnost světa, hrdinské ctnosti světců — to vše mládež se dovídá z dějin církve a tím bývá utvrzena, že náboženství katolické jest božské.

Nejen poučením působí církevní dějiny, ale i výchovně. Životy svatých jsou mládeži názorným příkladem pro její mravní jednání a tak účinným prostředkem nábožensko-výchovným. Vyučování toto vede k porozumění vlastního života církevního, mládež chápe přítomný život církevní, probouzí se v ní láska a oddanost k církvi a tak zájem na radostech i bolestech církve katolické. •

Důležitou složkou katechese dějepisné jsou *misie*. Veliké ideály září v misijní práci mnohem více a jasněji, náboženské hrdinství je tam častější a pochopitelnější, proto idea misijní má pronikati veškerým vyučováním a výchovou náboženskou. Učitel ukáže dětem, kterak mají misijní spolupráci prakticky provádět. Práce misijní není jen sbírání darů a almužen na účely misijní. Opravdovým cílem je, dáti mládeži podnět, aby měla vnitřní účast na úkolech a potřebách království Kristova na zemi. Proto učitel zdůrazní především modlitbu za misionáře a obrácení pohanů, a jí tak zjednávat štěstí a radost pravé víry a milosti Boží duším pohanským. Jestliže se vzbudí u dětí živý zájem o nevýslovnou bídu pohanských dětí a o veliké dílo našich misionářů, není nesnadno je získati pro „*Dílo sv. Dětství Ježíšova*“, jež podle pastýřského listu českomoravského Episkopátu (1935) má býti založeno ve všech farnostech. Dílo sv. Dětství není spolkem, jest součástí duchovní správy a Katolické akce a není je nutno hlásiti úřadům.

Církevní dějiny se probírají soustavně teprve ve 3. ročníku měšťanské školy, ale možno je probírat i na obecné škole příležitostně při katechismu, při církevním roce a kdykoli se nahodí zmínka z minulosti domoviny.

Po krátkém úvodu, který je psychologickou předpravou, uvedeme téma katechese.

Nato vypravujeme živě a nestranně celý článek. Výklad doprovázíme stručným přehledem na tabuli a je-li třeba, jednoduchým a výrazným náčrtem, nemáme-li po ruce mapy.

Důležitou pomůckou, kterou nahrazujeme nedostatek názoru při vyučování dějepisném, jest obraz. Byť by to byly jen pohlednice, které na lepence, za rámem nebo ve skříni se vystavují, zvyšují zájem.

Dějepisné poznatky doplňujeme účelně a prospěšně volenou *četbou ukázkovou*. Četba historických spisů (tou se však nemyslí četba učebnice dějepisu!) výklad náš buď předchází, jindy provází nebo následuje. Doporučují se zařaditi do vyučovacího plánu *vycházky* na památná posvátná místa. Tyto vycházky vlastivědné musí býti náležitě připraveny a se správou školy musí býti sjednána o nich dohoda.

*

Katechesí dějepisných nemáme, ale dobře poslouží k přípravě Církevní dějiny v přehledu a obrazech (Praha 1940) od prof. *Ráčka* a k životopisům svatých od *Auera-Hronka* Legenda svatých (Praha 1926) a od *Kašpara* České nebe (II. vyd., Praha 1940).

VIII. KATECHESE V JEDNOROČNÍCH UČEBNÍCH KURSECH PŘI MĚŠŤANSKÝCH ŠKOLÁCH.

Vyučování náboženství jest povinným předmětem i v jedno-ročním učebním kursu, připojeném k měšťanské škole.

Učební látka jest rozvržena na dvě pololetí, v prvním pololetí se probírají hlavní pravdy křesťanské víry, druhé pololetí zabírá křesťanská životospráva.

Učební cíl náboženského vyučování ve IV. ročníku jest upev-

nění víry a života z víry, života v posvěcující milosti. Žáci, odcházející do života, mají co nejplněji si uvědomovati *základní svaté pravdy a nejdůležitější povinnosti činného života katolického*.

Vyučovací postup. Nejvhodnější metoda jest *rozhovor*. V rozhovoru nejde však o mechanické opakování dřívějšího učiva, nýbrž o to, aby totéž učivo bylo *nově* podáno. Katecheta nadhodí problém, vhodnou motivací nebo psychologickou předpravou vzbudí zájem žáků, volným nebo řízeným rozhovorem vysvětlí učebnou látku, při tom se vyhýbá dlouhým výkladům. Na tabuli vyznačuje pořad krátkými hesly.

Zdůrazňuje se více náboženství, *náboženský život* za aktivní spolupráce žáků, kteří již v hodině náboženské mají *prožívatí plně a radostně svatou víru*. Nemá smyslu ztráceti čas cvičením definicí a mnohých podrobností theologických, když celkový přehled a znalost základních pojmů (obyčejně nesprávně předpokládané) uniká.

Není třeba ani nových vědomostí, nového učiva, ale látka z předešlých tříd se v paměti oživuje, shrnuje a prohlubuje, žáci jsou *soustavně vedeni k životu z víry, cítiti a žiti s Církví*.

Vyučování musí býti *praktické*, t. j. působiti na skutečný život žáků.

Osobnost katechetova a jeho autorita musí se tu uplatniti přímým *vlivem živého slova*.

Učivo, jež rozvrhuje úřední osnova ve dvě části, t. j. *věrouku* a *mravouku*, se probírá se stálým zřetelem k církevnímu roku. Prožívají-li žáci s Církví slavnosti církevního roku, i to poskytuje dosti příležitosti obnoviti v žácích výchovné ideje a prohlubovat liturgický život. Při této příležitosti možno vhodně uplatniti prvek domova a vlasti historickými ukázkami a odkazy na lidový život náboženstvím posvěcovaný.

Dnes se neútočí jen na jednotlivé pravdy křesťanství, ale na základy vůbec: náboženství, zjevení a Církve, proto nutno základní pravdy křesťanské víry odůvodniti. Hlavním tématem a středem jest Ježíš Kristus jako Bůh a člověk. Při obhajování dogmatu a církevního života proti moderním bludům a útokům jest postupovati *positivně*, t. j. odůvodňovati základní pravdy křesťanské, při způsobu negativním snadno vzniká nebezpečství, že v paměti spíše uvíz-

nou námitky a opačné názory než jejich vyvrácení. Při apologii jest se varovati všeho zbytečného a povrchního dokazování (*Qui nimis probat, nihil probat.*)

Pro *mravouku* platí tyto základní myšlenky:

a) Času vyučovacího je málo, proto nutno si vypomoci koncentrací v několik opakujících se zásad základních.

b) Úzká spolupráce se žáky mění mravouku v osobní etiku náboženskou, etiku rodinou a etiku veřejného života. Úsilím o mravní obrození jedince a tím celé společnosti uskuteční se na zemi ideál království Božího.

c) Žáci nechť dokonale poznají nejdůležitější povinnosti činného života katolického a tak naučí se žít životem z víry, cítiti a žíti s Církví.

Doporučují se velikonoční exercicie a závěrečná školní slavnost ve farním kostele, spojená se společným sv. přijímáním.

Literatura:

Hronek, Vyučování náboženství v jednoročních učebních kursech při měšťanských školách. Praha 1939.

Týž, Do života. Praha 1940.

Týž, Základní požadavky ve školském zdravotnictví, výchově a vyučování. Praha 1932.

Katechese pro IV. ročník píše *Martinů*. (Olomouc 1940.)

*

Bürkli Fr., Kath. Glaubenslehre als Lebensgestaltung. Freiburg 1937.

Decking Jos., Katechesen für die reifende Jugend. Freiburg 1936.

Stieglitz H., Ein glaubenstarker Christ; Ein willensstarker Christ; Ein ganzer Christ. München 1921—23.

Schwab J., Ausgeführte Katechesen für Fortbildungsschule und Christenlehre (3 svazky, I. — 1923, II. a III. — 1920/21).

*

Pro *duchovní četbu* se doporučuje vedle Písma sv. (vydání Dědictví Svatojánského) spisy Klugovy, Schilgenovy, Tóthovy, Hruškovy, Mäderovy a j. K praktickému užítí dobře poslouží Misál římský v překladu a úpravě *A. Stříže* (1937).

IX. PRŮPRAVNÉ VZDĚLÁNÍ A ZKOUŠKY ZPŮSOBILOSTI KATECHETSKÉ PRO LAICKÉ UČITELE NÁBOŽENSTVÍ. NA OBECNÝCH A MĚŠŤANSKÝCH ŠKOLÁCH.

Pro laické katechety jako subsidiární učitele náboženství na obecných a občanských školách platí zvláštní zkušební řád způsobilosti katechetské. V arcidiecesi pražské byl vydán v r. 1930 a v některých bodech byl změněn r. 1937. (Tyto změny jsou v dalším textu již zařaděny.)

ZKUŠEBNÍ ŘÁD.

Článek 1.

A. O podmínkách připuštění ke zkoušce.

§ 1. Ke zkoušce mohou býti připuštěni laici obojího pohlaví, když prokáží:

Předběžné vzdělání:

1. Dokončeným studiem středoškolským.
2. V případech výjimečných vzděláním nižším. V obou případech k doplnění a specifikování předběžného vzdělání obecného je třeba buď absolutoria katechetského kursu, nebo alespoň přípravného vzdělání katechetského za vedení některého kněze.

K žádosti za připuštění ke zkoušce je třeba jako dokladů:

1. Vysvědčení maturitního, resp. posledního vysvědčení semestrálního.
2. Dokladu o absolvování katechetského kursu neb o přípravném vzdělání.

§ 2. *Fysickou a mravní schopnost.* Doklady pro ni jsou:

1. Křestní list. Budou připuštěni kandidáti obou pohlaví ve věku od 19—40 let.
2. Vysvědčení lékařské o způsobilosti k povolání učitelskému.
3. Doporučení příslušného farního úřadu.
4. Potvrzení o biřmování.

Článek 2.

B. O zkoušce samé.

§ 3. Lhůta zkušební jest dvakrát do roka, v období jarním a podzimním. Dny zkoušky budou v čas oznámeny žadatelům ke zkoušce připuštěným.

§ 4. Zkouškou jest prokázati:

1. Znalost učiva náboženského, předepsaného pro školy obecné, resp. měšťanské.
2. Pedagogicko-metodickou zdatnost a správnost mluvy.
3. Znalost církevních a státních předpisů i zákonů školních.

§ 5. *Způsob zkoušky.*

Zkouška se děje:

1. U kandidátů způsobilosti katechetské pro školy měšťanské písemně a ústně.

Písemnou prací je zodpověděti dvě otázky, jednu teoretickou a druhou *kasuistickou* z pedagogiky a katechetiky. Pomůcek užívati není dovoleno.

2. U kandidátů způsobilosti katechetské pro školy obecné jen ústně.

Ústní zkouška v obou případech se koná:

- a) z Písma sv. Starého i Nového Zákona;
- b) z věrouky;
- c) z mravouky;
- d) z liturgiky;
- e) z církevního dějepisu;
- f) z pedagogiky, katechetiky a metodiky.

3. V obou případech prakticky, a to výstupem katechetským před docentem katechetiky neb i komisí na škole obecné resp. měšťanské.

4. Zkouška se děje jazykem vyučovacím škol pro něž se prokazuje způsobilost. Žádá-li kandidát prokázati způsobilost k vyučování v obou zemských jazycích, určí se mu způsob průkazu toho.

5. Zkouška z jednotlivých předmětů trvá nejvýše 20 minut pro každého kandidáta; praktický výstup 30 minut. Na celou

zkoušku způsobilosti pro školy měšťanské jsou vyměřeny 2 dny, a to jedno půldne prvního dne je určeno pro práci písemnou, dopoledne druhého dne praktickému výstupu a odpoledne ústní zkoušce. Zkouška způsobilosti pro školy obecné může býti ukončena během jednoho dne; dopoledne praktický výstup, odpoledne ústní zkouška.

6. Ke zkoušce způsobilosti pro školy měšťanské se může přihlásiti jen ten, kdo prokáže, že po 2 roky (20 měs. školních) vyučoval náboženství na školách národních.

§ 6. *Zmírnění zkoušky.*

Kandidáti, kteří prokázali částečnou způsobilost jinak, mohou dosíci zmírnění zkoušky, a to:

1. Abiturenti učitelských ústavů mohou býti zproštěni zkoušky z pedagogiky, metodiky a znalosti školních zákonů. Jde-li o způsobilost pro školy obecné též praktického výstupu.

2. Absolventům kursu pro laické učitele náboženství, běželi-li o způsobilost pro školy obecné, může býti praktický výstup promínut, když během kursu z praktických cvičení měli alespoň známku „dobře“.

3. Kandidáti způsobilosti pro školy měšťanské, kteří již dříve dosáhli způsobilosti pro školy obecné, podrobí se ústní zkoušce jen z těch předmětů, ze kterých při zkoušce způsobilosti pro obecné školy byli klasifikováni známkou „dostatečně“. Jinak podrobí se jen písemné zkoušce a praktickému výstupu na škole měšťanské. O zmírnění zkoušky rozhoduje zkušební komise.

§ 7. *Výsledek zkoušky:*

1. Prospěch zkoušky se posuzuje:

a) Z jednotlivých předmětů jednotnou známkou: výborně, chvalitebně, dobře, dostatečně, nedostatečně.

b) V celku posudkem, prohlašujícím kandidáta výborně způsobilým, dobře způsobilým, nebo prostě způsobilým, částečně nebo úplně nezpůsobilým.

2. Způsobilost se prokazuje:

a) Kandidát jest uznán výborně způsobilým, má-li o jednu výbornou z jednotlivých předmětů více než dobrých a žádnou dostatečnou. Z praktického výstupu nesmí mítí dobrou.

b) Dobře způsobilým je uznán, nemá-li dostatečnou.

c) Způsobilým je uznán v ostatních případech, není-li z některého předmětu uznán nezpůsobilým.

3. *Nezpůsobilost částečná*

pozůstává z nedostatečné známky z jednoho předmětu; v tomto případě je nutna oprava z téhož předmětu v následujícím zkušebním termínu. Opětná nedostatečná má za následek opakování celé zkoušky jako při následujícím případě.

4. *Úplná nezpůsobilost*

při nedostatečné známce ze dvou nebo více předmětů. Tu je třeba opakovati celou zkoušku, kterou povolí zkušební komise pouze jednou a ne dříve, nežli v nejbližším termínu zkušebním.

Kanonickou misi k úřadu učitelskému uděluje Ordinarius místa, kde kandidát má působiti.

Článek 3.

C. O zkušební komisi.

§ 8. Zkušební komisi, kterou ustanovuje Ordinarius, tvoří:

1. Předseda.

2. Náměstek předsedy.

3. Zástupce Ordinaria.

4. Examinátoři jednotlivých předmětů. Jsou ustanoveni z řad profesorů náboženství na středních školách, a přednášejí též v katechetském kursu, je-li pořádán.

§ 9. Zkušební komisi přísluší:

a) připouštět žadatele ke zkoušce;

b) zkoušet a stanoviti způsobilost kandidátovu. Známky zapisují se do katalogu a ověří podpisem zkoušejícího.

d) Rozhodovati o zmírnění nebo prominutí předepsaných tax.

§ 10. Členové zkušební komise jsou honorováni z tax, sebraných při jednotlivých zkouškách.

Článek 4.

D. O taxách.

§ 11. Za zkoušku jest povinen zaplatiti kandidát taxu 50 K. Za opravnou zkoušku při částečné opravě se platí poloviční taxa, při úplné zkoušce celá taxa.

Článek 5.

E. O závaznosti zkušebního řádu.

§ 12. Zkušební řád tento zavazuje všechny laiky obou pohlaví, pokud se ucházejí o místo laických učitelů náboženství.

§ 13. Zkušební řád nabývá platnosti dnem 1. ledna 1937 a byl schválen pražským Ordinariátem.

STATUT KURSU PRO LAICKÉ UČITELE NÁBOŽENSTVÍ.

A. Ustanovení obecná.

§ 1. Kurs pro laické učitele náboženství má za úkol specifikovati a doplniti všeobecné přípravné vzdělání laiků obou pohlaví, římsko-katolického vyznání, kteří hodlají věnovati se katechetskému povolání.

§ 2. Úkolu toho má býti dosaženo:

1. Pravidelným pořádáním odborných přednášek z náboženského učiva.

2. Vydáváním příruček pro laické učitele náboženství.

§ 2. Učebné předměty kursu jsou:

1. Písmo svaté obojího Zákona.

2. Věrouka.

3. Mravouka.

4. Pedagogika a katechetika s hospitacemi a praktickými výstupy, jakož i znalost školních zákonů a nařízení.

5. Liturgika.

6. Dějiny církevní.

§ 4. Jazyk vyučovací je český.

§ 5. Kurs jest pořádán:

1. Kdykoliv tak uzná za nutné a prospěšné Ordinarius, jenž také jmenuje učitelský sbor kursu a rozhoduje o délce kursu a počtu přednášek.

2. Výdaje, spojené s pořádáním kursu, jsou hrazeny ze zápisného a školného (viz § 10).

B. Ustanovení zvláštní.

§ 6. Učitelský sbor tvoří členové zkušební komise pro laické katechety, kteří přednášejí tytéž předměty, které zkoušejí při zkouškách.

§ 7. Učitelský sbor si zvolí sekretáře a pokladníka kursu a koná vedle počáteční konference během kursu aspoň dvě konference poradní.

§ 8. Zahájení kursu oznámí se vždy v denních listech a žádosti za přijetí nutno podati do stanovené lhůty. O vyřízení opožděných žádostí rozhodne učitelský sbor v počáteční poradě.

§ 9. Do kursu jsou přijímáni laici obojího pohlaví, vyznání římsko-katolického, pokud jsou schopni k úřadu katechetskému, a to za posluchače řádné nebo externí, když na doporučení farního úřadu prokáží dokončená středoškolská studia. Výjimečně se připouští i nižší vzdělání. K žádosti za přijetí do kursu jest předložiti vedle křestního listu a potvrzení o biřmování doklady o předběžném vzdělání, doporučení farního úřadu, v němž musí býti potvrzen zejména příkladný náboženský život žadatelův. Je-li žadatel činný ve veřejném životě katolickém, budiž to výslovně uvedeno. Tělesnou schopnost žadatelovu dosvědčí lékařské vysvědčení o schopnosti k úřadu učitelskému.

§ 10. Poplatky jsou: Zápisné a školné.

1. Zápisné činí 20 K, jež musí zaplatiti všichni přijatí posluchači, řádní i externí.

2. Školné jest stanoveno na 20 K měsíčně. Od školného může osvoboditi v případech prokázané nemajetnosti učitelský sbor v prvním měsíci kursu. Žádost za osvobození nutno doložiti průkazem o nemajetnosti potvrzeným farním a obecním úřadem. Externisté neplatí školné.

§ 11. Pro řádné posluchače je pravidelná návštěva přednášek kursu závazná. Neomluvené zanedbání přednášek po 1 měsíc zbavuje práva na potvrzení absolutoria kursu.

§ 12. 1. Rozsah přednášeného učiva náboženského je tvořen rámcem osnov pro školy obecné a měšťanské.

2. Vyučování jednotlivých předmětů je rozděleno na hodinové přednášky. Přesný rozvrh hodin bude sestaven vždy na začátku kursu. Předměty i látka přednášená jsou zapisovány do třídní knihy kursu.

3. Hospitace a praktické výstupy jsou konány v době účastníkům kursu příhodné.

§ 13. Zkoušky pro účastníky kursu se konají vždy na konci kursu, a to podle předepsaného zkušebního řádu před zkušební komisí pro katechetskou způsobilost laických učitelů náboženství, Ordinariem jmenovanou.

§ 14. Absolventi kursu:

1. Obdrží potvrzení absolutoria, které je opravňuje přihlásit se ke zkoušce způsobilosti katechetské; po absolutoriu kursu během dvou let musí prokázat speciální přípravné vzdělání znovu.

3. Taxy za zkoušku, která je stanovena pro externisty na 50 K, řádní absolventi kursu neplatí.

*

Zkoušky literních učitelů pro subsidiární vyučování náboženství.

Literní učitelé mohou konati z náboženství doplňovací zkoušky při zkoušce učitelské způsobilosti pro obecné školy před zkušební komisí pro školy obecné za přítomnosti přizvaných zástupců církevních jako zkušebních komisařů (§ 38, odst. 5, zák. č. 62/1869 ř. z. ve znění zák. č. 53/1883 ř. z.), čímž nabývají způsobilosti, aby podle potřeby mohli vyučovati náboženství subsidiárně (pomocně, náhradně).

X. DOSLOV.

Desatero pro učitele náboženství:

I. Vyučuj názorně a prakticky, ze života pro život!

II. Nebuď pouze učitelem, nýbrž otcem a přítelem svých žáků, a měj s nimi trpělivost! Nejsouť oni pro tebe, nýbrž ty pro ně. Mysli na to zvláště při neúspěchu a zklamání!

III. Cvičení dává umění. Buď tedy trpěliv i sám se sebou!

IV. Měj sám v sobě dostatek toho, pro co chceš získati své žáky! Je třeba více míti, než se vydá.

V. Připravuj se vždy pečlivě na svou katechesi, a to nejen studiem, nýbrž i modlitbou a rozjímáním! Pak půjdeš vyučovat s vnitřním klidem!

VI. Po vyučování skládej účty ze svého úspěchu nebo neúspěchu a jeho příčinách! Nebuď sám se sebou lehce spokojen!

VII. Nestav ani na své osobnosti, ani výhradně na metodě! Chceš-li se však státi učitelem dobrým, ukázní se metodou! Ale nevyučuje metoda, nýbrž učitel, jenž ji ovládá.

VIII. Měj vždy radostnou mysl, jas a vlídnost v oku a získávej u svých žáků pochopení a zájem pro radostné křesťanství! Od rozmrzelého hlasatele nikdo nečeká radostnou zvěst.

IX. Buď pokorný! Jsi na místě Kristově. Nikdy nehledej sebe samého! Ty nejsi nic, Kristus je vše.

X. Jsi rozsevač a zahradník. Vzdůst a zrání jsou dílo Vyššího. Přičiňuj se tedy, co můžeš a ostatní ponechej péči Boží! (Mayer.)

BIBLIOGRAFIE.

Z odborné literatury, již bylo použito mimo spisy citované uvnitř:

Bohne, Die religiöse Entwicklung der Jugend in der Reifezeit. Leipzig 1922.

Bopp, Das Jugendalter und sein Sinn; eine Jugendkunde zur Grundlage der Jugendführung. Freiburg 1926.

Týž, Liturgie und Lebensstil, Freiburg 1936.

Týž, Katechetik. Geist und Form des katholischen Religionsunterrichts. München 1935.

Eggersdorfer, Jugendbildung. 4. vyd. München 1933.

Týž., Das Ziel der Erziehung. Münster 1925.

Eichen, Beiträge zur Methodik des katholischen Religionsunterrichtes, Frankfurt a. M. 1931.

Gatterer, Katechetik. 4. vyd. Innsbruck 1931.

Hendrich, Úvod do obecné pedagogiky. 2. vyd. Praha 1939.

Kautz, Neubau des katholischen Religionsunterrichtes, Kevlaer 1926.

Klíma, Obecná metodika. Praha 1939.

Klímeš, Vzdělání jako základní pojem výchovy. Praha 1937.

Kubiček, Katechetika. Olomouc 1937.

Mayer, Katechetik. 3. vyd. Freiburg 1939.

Ondrůjová, Dětská kresba. Brno 1930.

Pflieder, Der Religionsunterricht. Innsbruck 1935.

Pichler, Unser Religionsunterricht, seine Mängel und deren Ursachen, Wien 1907.

Schwerdt, Neuzeitlicher Unterricht. Paderborn 1933.

Stejskal, Dětská inteligence. Praha 1933.

Šefrna, Dědičnost a výchova. Praha, Unie 1939.

Štampach, O vztahu učitele k žákovi. Praha, Unie 1935.

Tomášek, Činná škola v náboženském vyučování s ohledem na metodu Marie Montessoriové. Olomouc 1940.

Uher, Hlavní zásady didaktické s ohledem na princip činné školy. Praha 1926.

Willmann, Didaktik als Bildungslehre. 5. vyd. Braunschweig 1923.

Winkler, Religion und Jugenderziehung in den Entwicklungsjahren. Freiburg 1929.

Wunderle, Aufgaben und Methoden der modernen Religionspsychologie. Eichstätt 1915.

